

Hämeenkyrön susisurmat 1877 vuoden tienoilla - 9 tahi 10 lasta menehtyi

21.2.2013 20:21 [Veikko Huuska](#) 86 kommenttia

- [ilmoita asiaton viesti](#)

Sisältö:

Osa I: Hämeenkyrön seudun susiturmat vuoden 1877 tietämissä

Osa II: Tarkempi selonteko Hämeenkyrön susisurmista (alempana)

Osa I

Luettelo:

1.) *Hämeenkyrön pitäjä, Palon kylä, Rajakosken torppa, 13.10.1876*: susi sai ja söi noin kolmivuotiaan tyttölapsen. Lapsen äiti meni navettaan, jonne lapsiparka äitinsä jäljessä läksi könttäämään, mutta matkalla kieppasi hänet susi. Äiti kuuli vähän lapsen kirkunaa ja kävi katsomassa, mutta susi mennä leuhotteli lapsi hampaissa lähellä metsää, jonne katosi ja söi lapsen niin, että onneton äiti löysi ainoastaan pari pääluaun palasta lapsestansa. – Toisen lähteen mukaan 3-vuotias tyttönen oli mennyt yksinensä rappusille äitinsä ollessa lypsämässä. Suden jäljiltä lapsesta löydettiin vain veriset, revityt vaatteet. – *Hämeenkyrön seurakunnan kuolleiden ja haudattujen – luettelo 1876*: Rajakosken torpan väen lapsi Hilta, 3 v., hukkuu metsään.

2.) *Pohjois-Pirkkalan (nyk. Nokian) Kankaantaan kylä, Ollilan talon Hirsimäen (esiintyy myös muodoissa: Hirvimäki ja Kirsimäki) torpan pihamaa, sunnuntaina 27.5.1877*: iltapäivällä kello 4 susi tuli pihaan ja ryöväsi siitä torppari Kaarle Fritjofinpoika Hirsimäen 2-vuotiaan Edvard-pojan, joka yksinensä oleskeli kotonsa edustalla. Mutta pojan parkumisen ansiosta eräs lähellä oleva mies huomasi tapauksen ja juoksi suden perään, minkä säikäyttämänä susi neljänkymmenen sylen matkan päässä pihasta laski lapsen ”pahasti, mutta ei kuitenkaan kuolettavasti runneltuna”. Raportin mukaan lapsi elää, ”vaan on niska, toinen poski ja rinta raadeltu”.

3.) *Hämeenkyrön pitäjä, Sasin kylä, lähellä Ylöjärven kappelin rajaa, tiistaina 29.5.1877*: loisenleski Annastiina Aatamintytär Lengolan kaksi poikalasta, toinen neljän ja toinen kahden vuoden ikäinen, kokosivat äitinsä pyynnöstä niityllä pajunoksia (”kerppoja” lammasten eineeksi, VH), kun susi vei nuoremman pojan, Oskarin, jota, vaikka oitis pidettiin tarkka sudenajo, ei enää löydetty, eikä myöskään löydetty suden pesää. Muuta ei tavattu kuin veriset vaatteet. – *Hämeenkyrön kuolleet ja haudatut 1877*: Lemmakkalan kylässä merkitty 30.5.1877 kuolleeksi ja

28.7.1877 haudatuksi: Lenkolan itsellisen palvelija Anna Stiina Aatamintyttären lapsi Oskari, 3 1/3 –vuotta, sudelta viety.

4.) Hämeenkyrö, Heikkilän talon mailla oleva Turvan tölli, maanantaina 4.6.1877: aamulla kello 8 ja 9 välillä lähtivät kaksi pienokaista poikaa, joista yksi oli 8- ja toinen 6-vuoden ikäinen, kodistansa Turvan töllistä pienen matkan päässä olevalle niitylle ruohoja repimään. Hetkisen päästä palasi nuorempi pojista hengästyneenä kotiin ja kovasti peljästyneenä tuskin sanaa suustaan saaden ilmoitti, että susi oli vienyt veljensä. Tämän ”hirmuisen sanoman” kuultuaan riensi heti yksi henkilö naapuriin ilmoittamaan onnettomuudesta. Väkeä kokoontui kiireesti ja lähdettiin jälkiä myöten etsimään. Jäljet näkyivätkin hyvin vetisellä niityllä. Tuokion perästä eräs koira, jota käytettiin etsinnässä apuna, löysi pensaan juurelta housut ja vyön, jotka pojan isä tunnisti poikansa omiksi. Raportti toteaa, että suden ”luullaan olevan ilvessuden lajia” ja arveltiin sitä samaksi, joka edellä olevat raatelut teki. - *Kuolleiden ja haudattujen luettelo*: Mahnala, kuoli 4.6.1877, haudattu 16.12.1877; Myllymäen itsellisen Jeremias Turvan lapsi Kaarle Vihtori, 7 1/3 –vuotta, sudelta viety.

5.) Nokian pitäjä (*tuolloin pohjoinen Pirkkala*), matkalla Ylöjärven Teivaalan kylän Ojansuun torpalta Nokialla olevaan Järvenpään torppaan, maanantai 25.6.1877: Ojansuun torpan lapset, 4-vuoden vanha poika ja 6-vuotias tyttö, menossa muoriansa ja vaariansa katsomaan. Samana päivänä läksi muori kahden tyttänsä kanssa, vieden mainitut pikkuvieraan mukanaan, sammalia ottamaan Saarikorven torpan tienoole lähellä Ylöjärven ja Nokian rajaa. Hetkisen kuluttua oli tuo 6-vuotias vieras lausunut: ”mummuu, minä näin harmaan pukin ja sillä oli partakin”. Mummu luullen tytön puheen turhaksi ja tietäen ett’ei niillä tienoilla pukkia ollut, sanoi: ”ole vai, lapseni, ei täällä pukkia ole”. Sen enempi ei mitään nähtykään. Illan lähestyessä sanoi mummu toiselle tytölle ja pikkuvierailleensa: ”lähtekää nyt edelläpäin kotiin, me tulemme pian perässä”. Lapset noudattivat käskyä. Torpan tyttö, joka oli vanhempi, otti hetkiseksi tuon 4-vuotiaan pojan syliinsä ja 6-vuoden vanha tyttö käveli perässä. Mutta voi hirmuista, nytpä säpsähti metsästä susi (arvattavasti tuo harmaa pukka) perässä kävelevän tyttöraukan niskaan, paiskasi sen tielle pitkäkseen. Tästä tuli näille kolmelle lapselle surkea hätä, jokainen itkemään ja huutamaan minkä jaksoi ja ääntänsä pelossa kuulumaan sai. Peto pakeni ja jätti saaliinsa tielle vahingoittamatta, ainoastaan pieni naarmu niskassa, jonka susi kynnellään tai hampaallaan oli riivassut. – Muori ja Saarikorven torpan väki, kuultuansa tuon surkean hätähuudon, läksivät heti juoksemaan, mutta susi oli jo tiessänsä ja lapset onnettaren huostassa pelastettuina. Helposti olisi susi tässä voinut saada hyvän herkkupalan, jos ei ylhäisen Isän käsi olisi ollut suojana, huokaa susikommentaattori. Vielä kerrottiin, että samassa paikassa oli lampaita, joihin ei susi kajonnut, vaan vainosi lapsen henkeä. Tuolloin jo hyvin tunnettiin kokemuksesta, että ”se peto, joka kerran on saanut maistaa ihmisverta, aina väijyy samaa herkkua”.

6.) Hämeenkyrö, Lavajärven kylä, Rajakosken paikkeilla, ilmeisesti heinäkuu 1877: susi tappoi tytön.

7.) Hämeenkyrö, Osaran kylä, Kapakka-ahteen seutu, kesällä 1877: susi tappoi tytön.

8.) *Ylöjärvi, Myllyoja, uimaranta, maanantaina 30.7.1877*: kolme alaikäistä lasta oli myllyojassa uimassa. Vedessä ollessaan he huomasivat suden rantametsässä. Vanhin lapsista koppasi nuorimmaisen syliinsä ja lähti ryntäämään kotiin. Keskimmaiselle lapselle, joka oli 9-vuotias, hän huusi: - ”Tule pian pois tai susi syö sinut!” Susi hyppäsi veteen pojan niskaan ja lähti kuljettamaan mukanaan sillä aikaa, kun toiset lapset juoksivat poikarukan isälle sanomaan mitä oli tapahtunut. Isä paineli huutaen ja juosten suden perään ja sai sen heittämään raadellun saaliinsa eräälle kaurapellolle, josta hän tapasi lapsensa vielä hengissä ja silmiään aukovana, mutta pian vaipui lapsi kuolleena isänsä syliin. Kun saatiin verestä puhtaaksi pestyä nähtiin, että ruumiissa oli monta syvää suden hampaan jälkeä. – Löytyy vielä toinenkin raportti, jossa on lisää yksityiskohtia: Ylöjärvellä on susi 30.7. vienyt 7-8 –vuotiaan pojan uimasta erästä joesta; kaksi kumppaniansa uivat yli joen, jossa huusivat apua ja katselivat miten kolmas räiski vettä suden silmille, ja pakeni niin syvälle, että päätä vähän oli veden päällä, kun surma kävi kimppuun ja lähti viemään. Hälytetyn heinäväen takia täytyi kuitenkin saaliinsa jättää, vaikkakin kuolleena ja liki kahdellakymmenellä haavalla.

9.) *Hämeenkyrön ja Nokian välinen rajamaa, samalla viikolla joitain päiviä jälkeen edellä kerrotun uimahyökkäyksen*: heinäkorjaajia työssään metsäniityllä. Lähettyvillä oli muuan 12-13 –vuoden ikäinen paimenpoika karjansa kanssa. Kun heinäväki lähti syömään, käskivät he paimenen katsoa perään, etteivät lehmät pääse ahmimaan ja sotkemaan heinäluokoja. Ruualla ollessaan kuulivat outoja huutoja, mutta eivät pitäneet sitä minään, kun luulivat pojan vain mekastavan karjansa kanssa. Mutta mikä kauhistuttava näky heitä kohtasikaan, kun syömästä palasivat. Paimenesta oli jäljellä vain osa toista jalkaa saappaassa. Huomattava on, että tämän tapauksen kohdalla ei ole mainittu nimiä eikä asiaa varmentavia muita yksityiskohtia. - Toinen raporttoija ”ei taida niin varmasti tarinan totuutta taata kuin edellisen”, ja kertoo sen näin: Muuan päivä ennen edellä kerrottua (uimahyökkäystä) oli heinämiehiä Nokian ja Hämeenkyrön rajamailla. Ruualle lähtiesssänsä käskivät he 12-vuotisen paimenpojan vartioimaan karjalta heinä- ja lehtipieleksiä. Pojan yksin ollessa tuli susi ja kaappasi pojan ateriaksensa. Heinäväki kuuli sen luikkaavan karjan kanssa, eivätkä huomanneet ottaa siitä tarkemmin selkoa. Vasta sitten kun mentiin syömästä, nähtiin mitä sillä aika oli tapahtunut. Pojasta oli enää jäljellä ainoastaan vähän toista jalkaa saappaan sisällä.

10.) *Nokia, Kankaantaan kylä, Purran talon maalla oleva Juuselan torppa, keskiviikkona 17.10.1877*: noin puolen päivän aikaan katosi torpasta noin 3- tahi 4-vuoden vanha poikalapsi, jota kohta katoamisen jälkeen ryhdyttiin etsimään. Suden jäljet huomattiin ja näitä seuraten koirain kanssa haettiin, mutta ei löydetty muuta kuin lakki, joka oli jäänyt metsään vähän matkan päähän töllistä. Luultavasti joutui poikaparka suden ruuaksi, toteaa raportti.

11.) *Nokia, Vihnusjärven seutu, noin torstaina 18.10.1877*: susi hätyytti paimenpoikia, jotka rupesivat huutamaan apua, kun peto alkoi kovin suoraa päätä lähestyä erästä poikaa, ja kaikeksi onneksi ehtikin aikaihmissä apuun.

12.) *Hämeenkyrö, Mahnala, Pinsiön kulmakunta, torstaina 25.10.1877:* 5-vuotias torpan poika Kaarle Fredrik Avala (myös: Avola, Alola ja mettäkulman Anola) leikki pihamaalla vanhemman veljensä kanssa. Vanhempien poissa ollessa piti vanhemman veljen nuorempaa hoitaa, mutta sillä aikaa kun hoitaja kävi tuvassa, oli veljensä kadonnut. Suden jälkiä näkyi pihalla rappujen edessä ja kun naapurien avulla ruvettiin petoa ajamaan takaa, saatiin varma tieto siitä, että se jo oli ehtinyt lapsen raatelemaan.

13.) *Hämeenkyrö, Lemmakkalan kylä, lauantaina 10.11.1877:* loisenleski Wilhelmiina Huhtamaan kaksivuotias tyttölapsi oli leikkinyt kotonaan. Susi otti lapsen aivan läheltä asuinhuonetta, jonka ovi oli auki. Äiti ja muut lapset eivät huomanneet mitään. Sitten ajettiin sutta jälkiä myöten takaa, mutta ei ole saatu petoa kiinni eikä mitään jäännöksiäkään lapsesta. - *Kuolleiden ja haudattujen luettelo:* Lemmakkala, k. 10.11.1877, haud. 11.8.1878; Ylihjeljo, Huhtaanoja inh. änka (loisenleski) Eva Johansdotters barn Hilma Karoliina Karlsdotter, 2 år 3 m 1 d, lapsi; af varg Tagen (susi otti).

14.) *Hämeenkyrö, hieman epämääräisen raportin perusteella oletetaan tapahtuneeksi kesällä 1878:* susi raateli vielä yhden lapsen.

15.) *Hämeenkyrö, Lemmakkala, Lopenkulma, lauantaina 15.3.1879:* Tarrin miehet olivat metsässä halkoja noutamassa. Susi kierteli sanottuja miehiä koko ajan, minkä he olivat metsässä, eikä paljon paennut, vaikka miehet pelottelivat. Peto häräsi ihan kuin olisi uhannut miehiä. Miehet lähtivät kuormineen ja hevosineen pois ja ”susi jäi heittä vihoissansa winkumaan”. Susiraportööri toteaa, ettei susien tuhotöitä ole kuulunut kunnassa niin kuin edesmenneinä aikoina eli vuonna 1877. Mutta eivät ole sudet vielääkään peräti kadonneet, ja niinpä kehoitettiin: - Katsokaat vanhemmat lastenne perään etteivät joudu uhriksi pedoille.

16.) *Lisäksi 23. heinäkuuta 1883 päivätyssä raportissa arvellaan edellisenä kesänä 1882 Hämeenkyrössä kadonneen yhden tytön suden suihin:* - ”Susia ei ole tänä suvena (1883) meidän kunnassa tuskin nähtykään sitä vähemmän vahinkoa tekevän kuultu, jos ei se ole hukan töitä, kun täällä katosi viime suvena eräästä torpasta tyttölapsi, eikä häntä ole sittemmin nähty, eikä sitä ole kuulutettu etsittävänsäkään. Eiköhän olisi asianomaisten sopinut jonkun kaltaista keinoa sen etsimiseksi pitää, sillä etsitään sitä vähempiäkin”, näin kuului susikommentari. Kovasti osoittaa tämäkin peruiltaan hämäräksi jäävä katoamistapaus sen kärsivällisen ja pitkäpiimäisen suhtautumisen millä hämeenkyröläiset ovat suden viemien lasten kohtaloon alistuneet. – Tammikuussa 1885 susia kerrottiin liikkuneen Kyrössä Kaipion Riutan torpan lähistöllä, noin 50 sylvä asuinhuoneista. Ja kesäkuussa 1886 nähtiin susi 2-3 poikasensa kanssa Viljakkalan kappelissa Inkulan ja Viljakkalan kylien lähellä olevassa metsässä, jossa se oli tappanut parhaassa iässä olevan hevosen. Toisen hevosen takajalassa olevaa haavaa arveltiin suden nirhaisemaksi, lisäksi mainituista kylistä katosi lampaita.

Näin päädyimme vuoden 1877 hullun susi-kesän tapahtumista - parilla myöhemmällä turmalla täydentäen - seuraavaan summaukseen: Hämeenkyrön seudulla tapahtui muutaman vuoden aikana 15 suden päällekkäystä, joissa kohteina oli joko yksinäinen lapsi tai lapsiryhmä. Näissä hyökkäyksissä suden uhkaamiksi joutui yhteensä 23 lasta (15 poikaa ja 7 tyttöä, yhden sukupuolen jäädessä epävarmaksi), heistä noin 13 Hämeenkyrön pitäjän alueella. Raadeltuina surmansa sai 12 lasta (6 p, 5 t, 1 epäv.), joista 9 tahi 10 näyttäisi olleen hämeenkyröläisiä (4 p, 5 t, 1 epäv.).

Hämeenkyrön seurakunnan vuoden 1877 Kuolleet ja haudatut –luetteloon sisältyy puolentusinaa pienten lasten kuolintapausta, joissa kuolinsyy jää tuntemattomaksi. Päivämäärien ja paikanmääritysten suhteen ne eivät stemmaa yllä esitettyihin muissa lähteissä mainittuihin susi-tapaturmiin. Tuolloin ja myöhemminkin oli aivan tavanomaista, että osa kuolemantapauksista, niin lasten kuin varttuneempienkin, jäi tuntemattomaksi ja ”ei tietty” –merkinnälle. Eräänlaisina potentiaalisina tapauksina voidaan tähän kuitenkin listata mainitunkaltaiset susivuoden lapsikuolleet, joiden joukossa kenties on yksi tai ehkä useampikin suden hätyyttämä pienokainen, seikka jonka jäljestä tulevat tutkimuksissaan tarkistakoot:

- 1.) Mahnala, kuollut 12.6.1877, haudattu 24.6.1877; Alakomin piian Henricka Heikintyttären äpärä Henrik Viktor, 1 1/6 –vuotta, syy: tuntematon.
- 2.) Mahnala, k. 5.7.1877, haud. 8.7.1877; Lehtiniemi, Laurilan torpan lapsi Juho Oskari Vihtorinpoika, 2½ -vuotta, syy: tuntematon.
- 3.) Muotiala, k. 28.7.1877, ei mainita hautauspäivää; Turkin rengin Oskari Fagerlundin lapsi Juho Oskari, 1 1/3 –vuotta, syy: ei tietty.
- 4.) Kirkon torppari, k. 17.8.1877, haud. 19.8.1877; Asumaniemen pojan David Efraiminpojan lapsi David Ivari, 7 1/3 –vuotta, syy: tuntematon.
- 5.) Pappila, k. 23.8.1877, haud. 26.8.1877; Sankarin Trenki Kaaarlo Karlenpojan lapsi Iita Susanna 5 1/3 –vuotta. Tuntematon.
- 6.) Uskela, 30.8.1877, haud. 9.9.1877; Mattilan ittellisen Aukusti Kolmilopen lapsi Mari Wilhelmiina, 1 v. 2 kk, 5 pv, lapsi. Tuntematon.

Lähteet:

Hämeenkyrön historia III, 2004;

Hämeenkyrön murrekirja, 2002;

Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinen: Kertomus Hämeenkyrön pitäjistä, 1851;

Historiallinen Sanomalehtikirjasto: päivälehtiä vuosilta 1871-1880; mm. Hämäläinen, Porin Kaupungin Sanomia, Suometar, Uusi Suometar, Finlands Allmänntidning, Tampereen Sanomat, Sanomia Turusta, Suomalainen Wirallinen Lehti, Turun Lehti, Åbo Underrättelser, Päivän Uutiset, Aura;

Kuvernöörin vuositilasto: Turun ja Porin Lääni 1877;

Kirkon arkistojen mikrofilmit: Hämeenkyrön seurakunta: vuosina 1874-1880 kuolleet ja haudatut, Hämeenkyrö 4.

Jouko Teperi: Sudet Suomen rintamaiden ihmisten uhkana 1800-luvulla, 1977;

Markis Paulue: Lihvinmaan Sudet, 1823;

haastatteluja ja omia muistiinpanoja aiheen parista.

Osa II

Yksityiskohtaisempi artikkeli susisurmista Hämeenkyrön pitäjässä ja lähistöllä 1877 aikaan

Siihen aikaan kun hukka peri..

LISÄLEHDET HÄMEENKYRÖN SEUDUN SUSI-HISTORIAAN

Huomautus:

Kirjoitin tämän susiartikkelin talvella 2005 ja jäin odottamaan tilaisuutta julkaista se kuvitettuna paperiversiona. Koska sellaista tilaisuutta ei ole tullut, päätin vielä ennen kuolemaani saattaa nämä Hämeenkyrön pitäjän susihistoriat julkisuuteen netin välityksellä. Jossain paremmassa yhteydessä julkaisen muutaman siihen liittyvän kuvan, mm. valokuvan jossa esiintyy liikuttava ilmiö, Hämeenkyrön Mettäkulman Kalle-pojan kuolinpaikalle jylhän metsän keskelle, rinteeseen saniaisten keskelle koottu vähäinen kiviroukkio, jonka kesällä 2007 kahden pätevän paikallisen oppaan kanssa tapasin, muistona erään vähäisen elämän lopusta suden suussa.

Veret seisauttava kuva tuonnoisilta vuosikymmeniltä Suomen salomailla: Pienen mökin isä näkee kotipihallaan miten susi retuuttaa perheen pienintä lasta metsään.

Tämä naulitseva näky, jota meille ei ole tallentanut mestari Edelfelt eikä kukaan von Wrightin veljeksitä, on ollut 1800-luvun viimeisiin vuosikymmeneihin asti totisinta totta yllättävän monella paikkakunnalla, ja tällaisia tapauksia koskevat tarinat ja päivälehtien uutiset ovat levittäneet laajalti kauhukäsityksiä päällekkäaavan susi-pedon aikaansaannoksista.

Osa sutta koskevista kertoelmista on toki jo lähtökohtaisesti ollut Punahilkka-tason satuja tai ainakin joltain osin tuota metsien jolkottelijaa mytologisoivia hurjimuskertomuksia, joilla ei ole ollut kuin siteeksi yhteyksiä tosielämään.

Näinpä ei ihme, että susi tänäänkin herättää mielenliikkeitä niin puolesta kuin vastaan. Viimeisimmät tunnekuohut ovat syntyneet kun häirikkö-sudet ovat toistuvasti eri tahoilla vieneet pihakoiria ja raadelleet karjatalouden harjoittajien elikoita. Kuin pistenä iin päällä EU:n komissio ilmoitti tammikuussa haastavansa Suomen valtion EY-tuomioistuimeen vastaamaan Brysselin mielestä liian runsaskätisesti myönnettyistä kaatoluvista, salakaatojen lepsusta valvonnasta ja ”suisuunnitelman” puutteesta. - Helmikuussa Aamulehdessä esitettiin oikein kuvien kanssa Suomen vaakunan vaihtamista: etelämaisen leijonan sijalle tulisi panna lumiolosuhteisiin soveltuva susi.

Mutta tallessa olevien aikalaislähteiden mukaan on aivan hiuksia nostattavia metsän pedon tekosia tapahtunut Hämeenkyrön sivistyspitäjänkin tanhuvilla. Ja kun eivät ne ole olleet mitään poikkeuksellisia monissa muissakaan pitäjissä aivan eteläisiä maakuntia myöten, on helppo ymmärtää suden hahmoon liittyvä pelonsekainen vihastus, joka vielä 1960-luvulla sai suden ilmestytyä Suomen eteläisiin pitäjiin satoja miehiä kesken töittensä ryntäämään susijahtiin.

Hillitöntä oli meno suomalaismetsissä tuolloin heti ensimmäisten susihavaintojen perästä: esimerkiksi Virolahdella ajoi vuonna 1961 yhtä sutta takaa 700 aseistettua miestä. Viisi vuotta aikaisemmin Kaakkois-Suomessa ammuttiin susi konekiväärillä lumikiitäjästä. Kuhmoisten suunnalla sutta tulitettiin lentokoneesta. Kerran suden takaa-ajo moottoripyörällä johti kaatoon. Pohjois-Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla jäljitettiin vuonna 1967 sutta joukolla, joka käsitti enimmillään 500 miestä. Tämäkin susijahti synnytti vahvat kansanjuhlatunnelmat. Pisin yhtäjaksoinen sudenajo tapahtui vuonna 1953. Suurjahti käynnistyi tammikuun alkupuolella Alajärvellä Etelä-Pohjanmaalla ja päättyi kaatoon Hattulassa, Hämeessä helmikuun 8. päivänä. Ajoon osallistui paljon hiihtäjiä ja suoranaisia hiihtopartioita, mukana maankuuluja kilpahiihtäjiä, käytössä oli tuon ajan parasta viestintäkalustoa Yleisradiota myöten, sekä tässäkin tapauksessa - lentokoneita.

Porin Linjat Oy:n aito linjuri-ässä, **Topi Saarenheimo**, joka sodan aikana oli työskennellyt ”pommikoneen ohjaajana”, ajoi vuosikausia linjaa Tampere – Ikaalinen – Pori. Joskus viisikymmentäluvulla sutta oli jahdattu pitkin Pohjankangasta tarkkojen suunnitelmien mukaan. Lehdet ja radio pitivät yleisön ajantasalla. Kerran Pinsiön metsätaipaleella iltapimeällä linja-auton valokeilaan ilmestyi harmaa otus, joka lähti laukkaamaan auton edellä. Kuljettaja painoi kaasua. Tömähdys. Aamulehden etusivulla oli kuvan kanssa: ”Rohkea autonkuljettaja Topi Saarenheimo Pinsiön susi kainalossaan”.

Vuoden 1850 jälkeen on Suomessa laskelmien mukaan tapettu 11.200 sutta. Valtaosa niistä on surmattu vuosina 1866-1890. Tilastollisten vuosikirjojen mukaan maassamme tapettiin mainittuna ajanjaksona 5.598 sutta. Vuosina 1891-1898 saalis oli enää 108 yksilöä.**1)** Vuosisadan alkuun mennessä susi olikin hävitetty maastamme Itä- ja Pohjois-Suomea lukuun ottamatta. Sen jälkeen maamme susikanta on ollut Venäjältä vaeltavien susien varassa, toteaa tutkija Riku Lumiaro.

Suden, tuon metsiemme virman kirmaailijan, ystävien mielestä tällaiset tempaukset - sekä vielä nykyinenkin maa- ja metsätalousministeriön määrittelemä kohtalaisen maltillinen susipolitiikka, ovat käsittämätöntä väkivaltaa luontoomme olennaisella tavalla kuuluvaa eläinlajia kohtaan. Riku Lumiaron vuonna 1995 tekemän asennetutkimuksen mukaan hieman yli puolet (52 %) suomalaisista suhtautuu suteen myönteisesti. Reilu neljännes (27 %) asennoituu suteen kielteisesti ja viidesosa (21 %) ei osannut sanoa kantaansa. Elinvoimaista susikantaa Suomeen toivoo hieman alle kaksi kolmasosaa (60 %) suomalaisista. - Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos arvioi vuoden 2003 minimikannaksi 150 sutta. On esitetty, että kantaa tulisi vahvistaa nykyisestä 160-180 yksilöstä noin 300 - 500 sutta käsittäväksi, jolloin saavutettaisiin ”toimiva susikanta”, kuten Suomen Luonnonsuojeluliiton toiminnanjohtaja **Eero Yrjö-Koskinen** asian äskettäin tv-1:ssä määritteli.

Tätä lähitaustaa vastaan on mielenkiintoista havaita, että Hämeenkyrön vakaata kansaa eivät pahimmatkaan susiturmat 1870-luvulla kovastikaan kohauttaneet. Varsin vitkaan ja tehottomasti käynnistyivät jahdit. Alan legendaksi on muodostunut hämäläisen miehen nimiin pantu puheenparsi - ei välttämättä hämeenkyröläisen, mutta tyyliään niin kyröläisen kuin ikinä: - ”Mitäs muuta kun tupakkia piippuun ja perään”, sanoi hämäläinen kun susi sikaa vei.

Hämeenkyrön susihistoria

Äskettäin ilmestynyt ansiokas Hämeenkyrön historian III-osa kertoo, että pitäjän pahimmaksi susivuodeksi jäi aikakirjoihin vuosi 1877. Nimismiehen raporteihin perustuva kuvernöörin vuositilasto kertoi, että Hämeenkyrössä menehtyi susisurmista tuona vuotena neljä lasta. Susi söi 30.5.1877 Sasin kylässä alaikäisen pojan, joka oli vanhemman veljensä kanssa kedolla poimimassa kukkia puolen virstan päässä kotoaan. Vajaata viikkoa myöhemmin susi kävi ilmeisesti Myllykylässä 8-vuotiaan pojan kimppuun, eikä hänestä löytynyt etsinnöistä huolimatta jälkeäkään. Vielä susi tappoi tytön Lavajärven Rajakosken paikkeilla ja toisen tytön Osaran Kapakka-ahteella.

Pitäjäshistorian viranomaistietoja voidaan täydentää erilaisten aikalaishavaintojen ja kirjoitusten avulla, ja niin saatamme päätyä alempana olevaan listaan Hämeenkyrön seudun susiturmistista. Tarkastelualaa on aiheellista laajentaa yhden pitäjän aluetta ulommaksi yksinomaan senkin takia, että oli häirikkö-susia yksi tai useampia, niiden elinlala kevään-syksyn 1877 aikana joka tapauksessa ulottui useamman kunnan alueelle. Aineiston perusteella ei näytä poissuljetulta, että kaikki esitettävät vuoden 1877 turmat ovat voineet olla yhden ja saman suden tekoja. Tässä esitettävä luettelo ei ole missään nimessä täydellinen eikä sen virheettömyyttä voida vakuuttaa ilman syvempiä tutkimuksia, josko niidenkään jälkeen.

Hämeenkyrön seudun susiturmat vuoden 1877 tietämissä:

1.) *Hämeenkyrön pitäjä, Palon kylä, Rajakosken torppa, 13.10.1876*: susi sai ja söi noin kolmivuotiaan tyttölapsen. Lapsen äiti meni navettaan, jonne lapsiparka äitinsä jäljessä läksi könttäämään, mutta matkalla kieppasi hänet susi. Äiti kuuli vähän lapsen kirkunaa ja kävi katsomassa, mutta susi mennä leuhotteli lapsi hampaissa lähellä metsää, jonne katosi ja söi lapsen niin, että onneton äiti löysi ainoastaan pari päälun palasta lapsestansa. – Toisen lähteen mukaan 3-vuotias tyttönen oli mennyt yksinensä rappusille äitinsä ollessa lypsämässä. Suden jäljiltä lapsesta löydettiin vain veriset, revityt vaatteet. – *Hämeenkyrön seurakunnan kuolleiden ja haudattujen – luettelo 1876*: Rajakosken torpan väen lapsi Hilta, 3 v., hukkuu metsään.

2.) *Pohjois-Pirkkalan (nyk. Nokian) Kankaantaan kylä, Ollilan talon Hirsimäen (esiintyy lähteissä myös muodoissa: Hirvimäki ja Kirsimäki) torpan pihamaa, sunnuntaina 27.5.1877*: iltapäivällä kello 4 susi tuli pihaan ja ryöväsi siitä torppari Kaarle Fritjofinpoika Hirsimäen 2-vuotiaan Edvard-pojan, joka yksinensä oleskeli kotonsa edustalla. Mutta pojan parkumisen ansiosta eräs lähellä oleva mies huomasi tapauksen ja juoksi suden perään, minkä säikäyttämänä susi neljänkymmenen sylen matkan päässä pihasta laski lapsen ”pahasti, mutta ei kuitenkaan kuolettavasti runneltuna”. Raportin mukaan lapsi elää, ”vaan on niska, toinen poski ja rinta raadeltu”.

Hämeenkyröläinen kotiseutuhistorian ystävä Helena Laurinsalo kertoi 04.03.2005 tämän kirjoittajalle äitinsä kertoneen muistitietoa Hirsimäen ”Eetun” kohtalosta. Hirsimäen perheessä oli kolme lasta ja neljäs oli tuloillaan niin, että noiden tapausten aikaan äiti oli lapsivuoteessa. Isä oli lyönyt kirveellä jalkaansa. Edvard Hirsimäen tyttären tytär, s. 1938 muisti äitinsä kertoneen, että kahden vuoden ikäinen ”Eetu” makasi kehossa kodon rappusilla. Siitä susi hänet vei. Mutta hänen 1941 syntynyt siskonsa oli oikonut: - ”Ei se mitään maannut, ulkona se Eetu juoksi”. Silloin iso-sisko Elli, 4 v., huutamaan: - ”Iso koira vei Eetun!” Tästäkin on oikaiseva tieto: - ”Se oli Elli, joka tuolloin syntyi, joten huutajan täytyi olla Ida”.

Helena Laurinsalon serkku, Jukka Palomäki, s. 1918, on kertonut Risto Husalle omilta vanhemmiltaan talteen ottamaa muistitietoa noista tapauksista (Nokian Uutiset, 14.05.1986): - ”Suuri susi sieppasi Hirsimäen torpan pihalla leikkineen kaksivuotiaan Edvard (Eetu) Hirsimäen ja lähti retuuttamaan lasta länteen päin uhria niskasta kiinni pitäen. Naapuritorpan isäntä Adolf Praavi (Mäkelä) näki tapauksen ja juoksi omalta pihaltaan sutta vastaan. Noin sadan metrin raahauksen jälkeen susi joutui hetkeksi irroittamaan otteensa lapsesta Praavin korkean kiviaidan edessä. Ilmeisesti susi pyrki saamaan lujemman otteen lapsen niskasta voidakseen ylittää kiviaidan. Tällöin Adolf Praavi karjaisi koko keuhkojensa voimalla. Susi pelästyi, loikkasi yli kiviaidan ja pakeni omille teilleen. Eetu-lapsi pelastui, mutta suden hampaat vaurioittivat lapsen kaulan ja niskan seutua niin, että hän joutui koko elämänsä kulkemaan pää kenossa. Myöhemmin hän avioitui ja saattoi kertoa karmaisevaa kokemustaan kahdelle lapselleen”. Jukka Palomäki tiesi näyttää, miten susi otti niskasta ”Eetun” ja vei. Pelastunut Eetu Hirsimäki oli Jukka Palomäen eno, ja Palomäki on lapsuutensa ja nuoruutensa Hirsimäessä asunut perinteen vaalija. Pelastaja, Adolf

Praavi puolestaan asui Praavin ruotutorppaa: arvatenkin joku sen ruotusotamiehistä oli kunnostautunut sodassa ja saanut arvostetun lisänimen ”Braf”, urhoollinen. Kansan suussa ruotusotamiehen nimi vääntyi Praaviksi ja samalla torpan nimeksi. Ruotulaitoksen lakattua autonomian ajan alussa torppa muuttui Kankaantaan Ollilan taloon kuuluvaksi tavalliseksi torpaksi; virallisissa asiakirjoissa se kulki Mäkelän torppana, mutta asukkaat kutsuivat sitä lähes yksinomaan Praaviksi.

3.) *Hämeenkyrön pitäjä, Sasin kylä, lähellä Ylöjärven kappelin rajaa, tiistaina 29.5.1877:* loisenleski Annastiina (Annajustiina) Aatamintytär Lengolan kaksi poikalasta, toinen neljän ja toinen kahden vuoden ikäinen, kokosivat äitinsä pyynnöstä niityllä pajunoksia (”kerppoja” lammasten eineeksi, VH), kun susi vei nuoremman pojan, Oskarin, jota, vaikka oitis pidettiin tarkka sudenajo, ei enää löydetty, eikä myöskään löydetty suden pesää. Muuta ei tavattu kuin veriset vaatteet. – *Hämeenkyrön kuolleet ja haudatut 1877:* Lemmakkalan kylässä merkitty 30.5.1877 kuolleeksi ja 28.7.1877 haudatuksi: Lenkolan itsellisen palvelija Anna Stiina Aatamintyttären lapsi Oskari, 3 1/3 –vuotta, sudelta viety.

4.) *Hämeenkyrö, Heikkilän talon mailla oleva Turvan tölli, maanantaina 4.6.1877:* aamulla kello 8 ja 9 välillä lähtivät kaksi pienokaista poikaa, joista yksi oli 8- ja toinen 6-vuoden ikäinen, kodistansa Turvan töllistä pienen matkan päässä olevalle niitylle ruohoja repimään. Hetkisen päästä palasi nuorempi pojista hengästyneenä kotiin ja kovasti peljästyneenä tuskin sanaa suustaan saaden ilmoitti, että susi oli vienyt veljensä. Tämän ”hirmuisen sanoman” kuultuaan riensi heti yksi henkilö naapuriin ilmoittamaan onnettomuudesta. Väkeä kokoontui kiireesti ja lähdettiin jälkiä myöten etsimään. Jäljet näkyivätkin hyvin vetisellä niityllä. Tuokion perästä eräs koira, jota käytettiin etsinnässä apuna, löysi pensaan juurelta housut ja vyön, jotka pojan isä tunnisti poikansa omiksi. Raportti toteaa, että suden ”luullaan olevan ilvessuden lajia” ja arveltiin sitä samaksi, joka edellä olevat raatelut teki. – *Kuolleiden ja haudattujen luettelo:* Mahnala, kuoli 4.6.1877, haudattu 16.12.1877; Myllymäen itsellisen Jeremias Turvan lapsi Kaarle Vihtori, 7 1/3 –vuotta, sudelta viety.

5.) *Nokian pitäjä (tuolloin pohjoinen Pirkkala), matkalla Ylöjärven Teivaalan kylän Ojansuun torpalta Nokialla olevaan Järvenpään torppaan, maanantai 25.6.1877:* Ojansuun torpan lapset, 4-vuoden vanha poika ja 6-vuotias tyttö, menossa muoriansa ja vaariansa katsomaan. Samana päivänä läksi muori kahden tyttänsä kanssa, vieden mainitut pikkuvieraan mukanaan, sammalia ottamaan Saarikorven torpan tienoole lähellä Ylöjärven ja Nokian rajaa. Hetkisen kuluttua oli tuo 6-vuotias vieras lausunut: ”mummu, minä näin harmaan pukin ja sillä oli partakin”. Mummu luullen tytön puheen turhaksi ja tietäen ett’ei niillä tienoilla pukkia ollut, sanoi: ”ole vai, lapseni, ei täällä pukkia ole”. Sen enempi ei mitään nähtykään. Illan lähestyessä sanoi mummu toiselle tytölle ja pikkuvierailleensa: ”lähtekää nyt edelläpäin kotiin, me tulemme pian perässä”. Lapset noudattivat käskyä. Torpan tyttö, joka oli vanhempi, otti hetkiseksi tuon 4-vuotiaan pojan syliinsä ja 6-vuoden vanha tyttö käveli perässä. Mutta voi hirmuista, nytpä säpsähti metsästä susi (arvattavasti tuo harmaa pukka) perässä kävelevän tyttöraukan niskaan, paiskasi sen tielle pitkäkseen. Tästä tuli näille kolmelle lapselle surkea hätä, jokainen itkemään ja huutamaan minkä jaksoi ja ääntänsä pelossa kuulumaan sai. Peto pakeni ja jätti saaliinsa tielle vahingoittamatta, ainoastaan pieni naarmu niskassa, jonka susi kynnellään tai hampaallaan oli riivassut. – Muori ja Saarikorven torpan väki, kuultuansa tuon surkean hätähuudon, läksivät heti juoksemaan, mutta susi oli jo tiessänsä ja

lapset onnettaren huostassa pelastettuina. Helposti olisi susi tässä voinut saada hyvän herkkupalan, jos ei ylhäisen Isän käsi olisi ollut suojana, huokaa susikommentaattori. Vielä kerrottiin, että samassa paikassa oli lampaita, joihin ei susi kajonnut, vaan vainosi lapsen henkeä. Tuolloin jo hyvin tunnettiin kokemuksesta, että ”se peto, joka kerran on saanut maistaa ihmisverta, aina väijyy samaa herkkua”.

6.) *Hämeenkyrö, Lavajärven kylä, Rajakosken paikkeilla, ilmeisesti heinäkuu 1877*: susi tappoi tytön.

7.) *Hämeenkyrö, Osaran kylä, Kapakka-ahteen seutu, kesällä 1877*: susi tappoi tytön.

8.) *Ylöjärvi, Myllyoja, uimaranta, maanantaina 30.7.1877*: kolme alaikäistä lasta oli myllyojassa uimassa. Vedessä ollessaan he huomasivat suden rantametsässä. Vanhin lapsista koppasi nuorimmaisen syliinsä ja lähti ryntäämään kotiin. Keskimmaiselle lapselle, joka oli 9-vuotias, hän huusi: - ”Tule pian pois tai susi syö sinut!” Susi hyppäsi veteen pojan niskaan ja lähti kuljettamaan mukanaan sillä aikaa, kun toiset lapset juoksivat poikarukan isälle sanomaan mitä oli tapahtunut. Isä paineli huutaen ja juosten suden perään ja sai sen heittämään raadellun saaliinsa eräälle kaurapellolle, josta hän tapasi lapsensa vielä hengissä ja silmiään aukovana, mutta pian vaipui lapsi kuolleena isänsä syliin. Kun saatiin verestä puhtaaksi pestyä nähtiin, että ruumiissa oli monta syvää suden hampaan jälkeä. – Löytyy vielä toinenkin raportti, jossa on lisää yksityiskohtia: Ylöjärvellä on susi 30.7. vienyt 7-8 –vuotiaan pojan uimasta erästä joesta; kaksi kumppaniensa uivat yli joen, jossa huusivat apua ja katselivat miten kolmas räiski vettä suden silmille, ja pakeni niin syvälle, että päätä vähän oli veden päällä, kun surma kävi kimppuun ja lähti viemään. Hälytetyn heinäväen takia täytyi kuitenkin saaliinsa jättää, vaikkakin kuolleena ja liki kahdellakymmenellä haavalla.

9.) *Hämeenkyrön ja Nokian välinen rajamaa, samalla viikolla joitain päiviä jälkeen edellä kerrotun uimahyökkäyksen*: heinäkorjaajia työssään metsäniityllä. Lähettyvillä oli muuan 12-13 –vuoden ikäinen paimenpoika karjansa kanssa. Kun heinäväki lähti syömään, käskivät he paimenen katsoa perään, etteivät lehmät pääse ahmimaan ja sotkemaan heinäluokoja. Ruualla ollessaan kuulivat outoja huutoja, mutta eivät pitäneet sitä minään, kun luulivat pojan vain mekastavan karjansa kanssa. Mutta mikä kauhistuttava näky heitä kohtasikaan, kun syömästä palasivat. Paimenesta oli jäljellä vain osa toista jalkaa saappaassa. Huomattava on, että tämän tapauksen kohdalla ei ole mainittu nimiä eikä asiaa varmentavia muita yksityiskohtia. - Toinen raporttoija ”ei taida niin varmasti tarinan totuutta taata kuin edellisen”, ja kertoo sen näin: Muuan päivä ennen edellä kerrottua (uimahyökkäystä) oli heinämiehiä Nokian ja Hämeenkyrön rajamailla. Ruualla lähtiesssänsä käskivät he 12-vuotisen paimenpojan vartioimaan karjalta heinä- ja lehtipieleksiä. Pojan yksin ollessa tuli susi ja kaappasi pojan ateriaksensa. Heinäväki kuuli sen luikkaavan karjan kanssa, eivätkä huomanneet ottaa siitä tarkemmin selkoa. Vasta sitten kun mentiin syömästä, nähtiin mitä sillä aika oli tapahtunut. Pojasta oli enää jäljellä ainoastaan vähän toista jalkaa saappaan sisällä.

10.) *Nokia, Kankaantaan kylä, Purran talon maalla oleva Juurelan torppa, keskiviikkona 17.10.1877*: noin puolen päivän aikaan katosi torpasta noin 3- tahi 4-vuoden vanha poikalapsi, jota kohta katoamisen jälkeen ryhdyttiin etsimään. Suden jäljet huomattiin ja näitä seuraten koirain kanssa haettiin, mutta ei löydetty muuta kuin lakki, joka oli jäänyt metsään vähän matkan päähän töllistä. Luultavasti joutui poikaparka suden ruuaksi, toteaa raportti.

11.) *Nokia, Vihnusjärven seutu, noin torstaina 18.10.1877*: susi hätyytti paimenpoikia, jotka rupesivat huutamaan apua, kun peto alkoi kovin suoraa päätä lähestyä erästä poikaa, ja kaikeksi onneksi ehtikin aikaihmissä apuun.

12.) *Hämeenkyrö, Mahnala, Pinsiön kulmakunta, torstaina 25.10.1877*: peto vienyt 5-vuotiaan torpparinpojan Kaarle Fredrik Avalan Mahnalan kylästä Pinsiön kulmakunnasta (nimi esiintyy lähteissä myös muodoissa: Avola, Alola ja mettäkulman Anola). Vanhempien poissa ollessa piti vanhemman veljen nuorempaa hoitaa, mutta sillä aikaa kun hoitaja kävi tuvassa, oli veljensä kadonnut. Suden jälkiä näkyi pihalla ja kun naapurien avulla ruvettiin petoa ajamaan takaa, saatiin varma tieto siitä, että se jo oli ehtinyt lapsen raatelemaan. - Toinen, hieman myöhempi raportti tietää lisää yksityiskohtia: - Taas eräs 5 vuotias lapsi, torpanpoika Avola, Mahnalan kylästä, Hämeenkyröstä, lokakuun 25 p:nä on joutunut suden saaliiksi. Lapsen vanhemmat eivät olleet kotona kun onnettomuus tapahtui, mutta vanhempi poika oli saanut toimekseen hoitaa nuorempaa lasta. Vanhempi veli oli mennyt tupaan vähäksi aikaa, ja kun hän jälleen tuli ulos, oli lapsi kadonnut, ja etsiessään sitä, huomasi hän suden jälkiä tuvan rappusten edessä. Naapurein avulla pidettiin kohta sudenajoa ja saatiin se surkea tieto että peto oli syönyt lapsen. - Ahti Lindberg, Vaivialta kertoi, että hänen tätinsä asuu Myllykylässä lähellä tapahtumapaikkaa, aivan Nokian rajan tuntumassa, ja että paikalle, jolta pojan pää löytyi on aikanaan kasattu kiviroykkiö muistomerkiksi.

13.) *Hämeenkyrö, Lemmakkalan kylä, lauantaina 10.11.1877*: loisenleski Wilhelmiina Huhtamaan kaksivuotias tyttölapsi oli leikkinyt kotonaan. Susi otti lapsen aivan läheltä asuinhuonetta, jonka ovi oli auki. Äiti ja muut lapset eivät huomanneet mitään. Sittemmin ajettiin sutta jälkiä myöten takaa, mutta ei ole saatu petoa kiinni eikä mitään jäännöksiäkään lapsesta. - *Kuolleiden ja haudattujen luettelo*: Lemmakkala, k. 10.11.1877, haud. 11.8.1878; Yliheljo, Huhtaanoja inh. änka (loisenleski) Eva Johansdotters barn Hilma Karoliina Karlsdotter, 2 år 3 m 1 d, lapsi; af varg Tagen (susi otti).

14.) *Hämeenkyrö, hieman epämääräisen raportin perusteella oletetaan tapahtuneeksi kesällä 1878*: susi raateli vielä yhden lapsen.

15.) *Hämeenkyrö, Lemmakkala, Lopenkulma, lauantaina 15.3.1879*: Tarrin miehet olivat metsässä halkoja noutamassa. Susi kierteli sanottuja miehiä koko ajan, minkä he olivat metsässä, eikä paljon

paennut, vaikka miehet pelottelivat. Peto häräsi ihan kuin olisi uhannut miehiä. Miehet lähtivät kuormineen ja hevosineen pois ja ”susi jäi heittä vihoissansa winkumaan”. Susiraportööri toteaa, ettei susien tuhotöitä ole kuulunut kunnassa niin kuin edesmenneinä aikoina eli vuonna 1877. Mutta eivät ole sudet vielääkään peräti kadonneet, ja niinpä kehoitettiin: - Katsokaat vanhemmat lastenne perään etteivät joudu uhriksi pedoille.

16.) *Lisäksi 23. heinäkuuta 1883 päivätyssä raportissa arvellaan edellisenä kesänä 1882 Hämeenkyrössä kadonneen yhden tytön suden suihin:* - ”Susia ei ole tänä suvena (1883) meidän kunnassa tuskin nähtykään sitä vähemmin vahinkoa tekevän kuultu, jos ei se ole hukan töitä, kun täällä katosi viime suvena eräästä torpasta tyttölapsi, eikä häntä ole sittemmin nähty, eikä sitä ole kuulutettu etsittäväkään. Eiköhän olisi asianomaisten sopinut jonkun kaltaista keinoa sen etsimiseksi pitää, sillä etsitään sitä vähempiäkin”, näin kuului susikommentaari. Kovasti osoittaa tämäkin peruiltaan hämäräksi jäävä katoamistapaus sen kärsivällisen ja pitkäpiimäisen suhtautumisen millä hämeenkyröläiset ovat suden viemien lasten kohtaloon alistuneet. – Tammikuussa 1885 susia kerrottiin liikkuneen Kyrössä Kaipion Riutan torpan lähistöllä, noin 50 sylvä asuinhuoneista. Ja kesäkuussa 1886 nähtiin susi 2-3 poikasensa kanssa Viljakkalan kappelissa Inkulan ja Viljakkalan kylien lähellä olevassa metsässä, jossa se oli tappanut parhaassa iässä olevan hevosen. Toisen hevosen takajalassa olevaa haavaa arveltiin suden nirhaisemaksi, lisäksi mainituista kylistä katosi lampaita.

Näin päädymme vuoden 1877 hullun susi-kesän tapahtumista - parilla myöhemmällä turmalla täydentäen - seuraavaan summaukseen: Hämeenkyrön seudulla tapahtui muutaman vuoden aikana 15 suden päällekkäystä, joissa kohteina oli joko yksinäinen lapsi tai lapsiryhmä. Näissä hyökkäyksissä suden uhkaamiksi joutui yhteensä 23 lasta (15 poikaa ja 7 tyttöä, yhden sukupuolen jäädessä epävarmaksi), heistä noin 13 Hämeenkyrön pitäjän alueella. Raadeltuina surmansa sai 12 lasta (6 p, 5 t, 1 epäv.), joista 9 tahi 10 näyttäisi olleen hämeenkyröläisiä (4 p, 5 t, 1 epäv.).

Keisarillinen Senaatti asetti vuonna 1881 ns. Susikomitean esittelemään keinoja, millä susia saataisiin hävitetyksi niiltä paikkakunnilta, joissa ne ovat syöneet lapsia. Komitea mainitsee mietinnössään marraskuussa 1881 asiakirjoista saaneensa selville, että toukokuun 29 p:stä 1877 syyskuun 11 päivään 1881 saakka sudet ovat surmanneet Suomessa kaikkiaan 16 lasta, ”nimittäin Yläjärvellä 2, Pirkkalassa 1, Karjassa 3, Laitilassa 3, Mynämäellä 3, Vehmaalla 1 ja Paimiossa 1”. Kuten huomataan komitean listassa on puutteita: Hämeenkyröä ei mainita lainkaan. Lisäksi kokonaissumma näyttää olevan alempi kuin lähteistön esittämät surmatapaukset kaikkiaan. Tämä ei varmaankaan ole ensimmäinen kerta, kun komitea joutui miettimään vaikeita asioita puutteellisen peruskartoituksen ja vajavaisten tilastojen pohjalta. - Erinäisten susihistoriain mukaan 1800-luvulla susien hyökkäyksiin kuoli Suomessa 77 ihmistä, valtaosin alle kouluikäisiä lapsia.3)

Hämeenkyrön seurakunnan vuoden 1877 Kuolleet ja haudatut –luetteloon sisältyy puolentusinaa pienten lasten kuolintapausta, joissa kuolinsyy jää tuntemattomaksi. Päivämäärien ja paikanmääritysten suhteen ne eivät stemmaa yllä esitettyihin muissa lähteissä mainittuihin susitapaturmiin. Tuolloin ja myöhemminkin oli aivan tavanomaista, että osa kuolemantapauksista, niin

lasten kuin varttuneempienkin, jäi tuntemattomaksi ja ”ei tietty” –merkinnälle. Eräänlaisina potentiaalisina tapauksina voidaan tähän kuitenkin listata mainitunkaltaiset susivuoden lapsikuolleet, joiden joukossa kenties on yksi tai ehkä useampikin suden hätyyttämä pienokainen, seikka jonka jäljestä tulevat tutkimuksissaan tarkistakoot:

- 1.) Mahnala, kuollut 12.6.1877, haudattu 24.6.1877; Alakomin piian Henricka Heikintyttären äpärä Henrik Viktor, 1 1/6 –vuotta, syy: tuntematon.
- 2.) Mahnala, k. 5.7.1877, haud. 8.7.1877; Lehtiniemi, Laurilan torpan lapsi Juho Oskari Vihtorinpoika, 2½ -vuotta, syy: tuntematon.
- 3.) Muotiala, k. 28.7.1877, ei mainita hautauspäivää; Turkin rengin Oskari Fagerlundin lapsi Juho Oskari, 1 1/3 –vuotta, syy: ei tietty.
- 4.) Kirkon torppari, k. 17.8.1877, haud. 19.8.1877; Asumaniemen pojan David Efraiminpojan lapsi David Ivari, 7 1/3 –vuotta, syy: tuntematon.
- 5.) Pappila, k. 23.8.1877, haud. 26.8.1877; Sankarin Trenki Kaaarlo Karlenpojan lapsi Iita Susanna 5 1/3 –vuotta. Tuntematon.
- 6.) Uskela, 30.8.1877, haud. 9.9.1877; Mattilan ittellisen Aukusti Kolmilopen lapsi Mari Wilhelmiina, 1 v. 2 kk, 5 pv, lapsi. Tuntematon.

”Raatelewista metsä-elävistä Suomessa on julma wahinko vuosittain”

Suomettaren 19.02.1858 julkaiseman uutisen mukaan lääninhallitusten tietoon tuli vuosina 1851-1855 eli viiden vuoden aikana, että metsäpetojen hampaissa kuoli koko maassamme yhteensä 3.011 hevosta, 8.857 härkää, lehmää ja hiehoa, 23.353 lammasta ja vuohea, 4.154 peuraa ja 1.699 sikaa. - Nelivuotiskautena 1877-1880 juuri susikannan huippuaikana suurpedot verottivat kotieläimiä koko maassa: 40.198 lammasta, 6.972 nautaa, 14.189 poroa ja 4.436 yksilöä muuta karjaa.5) - Hirmuisia lukemia kieltämättä, vaikka huomioikin sen, että tuohon aikaan kenties noin 80 % maamme väestöstä sai elantonsa paljolti juuri noiden juhtien ja kotieläinten kautta. Luettelon alussa mainitut elikot laidunsivat paljolti aitaamattomilla niityillä ja metsäpalstoilla, eikä aina ollut paimentakaan päälle katsomassa. Sikojen suuri määrä kertoo, miten nuo ihmisasutusten lähellä sijaitsevissa läävissään elävätkään eivät olleet turvassa susilta: aivan asuntojen nurkille ulottuivat hukkien hyökkäykset. Susien osuutta ei ole lukemissa erikseen mainittu, mutta ainakin eteläisissä maakunnissa susi oli merkittävin teurastajapeto: pohjoisessa Suomessa karhu ja ahma tekivät tuhojaan. Hämeen maakuntaeläin ilves otti osansa. Ilveskanta lisääntyi voimakkaasta 1870-luvulla ja samalla yksittäiset ilvekset tulivat entistä rohkeammiksi, kuten sudetkin: Susikomitean mietinnön kommentaareissa esiintyy arvioita, että ilveskin on ollut myös lapsen ryöväyksissä osallisena. Maakotkat ottivat runsaasti metsälaitumilta ja saarista lampaita ja Lapissa vasoja. Merkillistä on, että tuolloisessa Uudenmaan läänissä petojen suihin menehtyi 1.101 hevosta. – Kuntakohtaisia tilastoja en ole löytänyt.

Pahan vuoden 1877 vuosiraportissa summataan tapahtuneita: ”Susi on raivonnut pitkin vuotta useimmissa paikoissa läänissä. Ja ovat sadatukset hänen tuhotöistensä yhtä monet kuin ansaitutkin”. Hämeessä pyydystettiin kunnanhallitusten ilmoitusten mukaan 75 sutta, mutta koska kymmenen kuntaa oli jättänyt ilmoittamatta susisaaliinsa, arvioitiin kaadettujen susien määräksi vähintäänkin 100 sutta. Kärkikuntia olivat Tammela 15, Kärkölä 10, Sahalahti ja Lempäälä 9 sutta. Vertailun vuoksi todettakoon, että Ikaalisten vilkkain susivuosi taisi olla 1864, ja silloin pitäjässä pyydystettiin 25 suden pentua ja lisäksi useita isojakin susia tapettiin. Seuraavana vuonna kunnanisät alensivat tapporahaa 12 markalla, arvellen susikannan niin laantuneen, ettei sen isompaa ”kehotusrahaa” enää tarvita. Huolestunut kuntalainen kyseli perään, että mihinkä mahdettiin näin säästynyt raha (noin 276 mk) käyttää. Ainakin Ikaalisten pitäjässä päivä-ennätys lienee sillä ukolla, joka kevään korvalla 1871 hakiessaan sudenpesiä, niitä sen verran löysi, että yhtenä päivänä nuiji hengiltä 14 sutta: lähde ei paljasta olivatko kaikki pentuja vai mahtuiko joukkoon aikuisiakin.

Turun ja Porin läänin tapauksista maaherran viraston vuosikertomus v. 1877 toteaa: Petoeläimet tappoivat vuoden kuluessa 161 hevosta, 601 nautaa, 3.981 lammasta, 14 sikaa, 166 vuolta ja 892 kotolintua. Yllättäen vuosikertomus ei mainitse moninaisia ihmisuhreja. Sen sijaan metsästyksestä todetaan: metsästämistä todenteolla ei harjoiteta ja otusten ulosvienti on hyvin pieni. Kuitenkin tapettiin melkoinen joukko petoeläimiä, nimittäin: 1 karhu, 172 sutta, 25 ilvestä, 287 kettua, 1 ahmas, 77 saukkoa, 4 näätä, 46 kärppää ja 251 petolintua. Näitten tappamisesta maksettiin palkkoja yhteensä 5.495 markkaa.

”Kuinka kauan saavat sudet syödä lapsiamme?”

Hämeenkyrön susiturmat herättivät kirjoittelua Suomen suurimpia päivälehtiä myöten. Isompaa kuohuntaa ei paikkakunnalla näytä syntyneen: ulompana ätäkki oli kovempi. Huolestuneitten kansalaisten vetoamuksia toimenpiteisiin ryhtymisestä julkaistiin etusivuilla. Nimimerkki ”Lasten ystävä” kirjoitti Suomettaressa ja Hufwudstadsbladetissa, yltyen lähes nykypäivien ”bushimaiseen” retoriikkaan: - ”Me tahtoisimme – koska se nyt on ajan tapoja – julistaa ’pyhää sotaa’ metsän rosvoja vastaan, - sotaa lakkaamatonta, säälimättömiä kurjia petoja vastaan, jotka surmaavat ja syövät viattomia lapsiamme, eikä ainoastaan niillä seuduin, missä sellaista on tapahtunut, vaan niilläkin seuduin, missä sellaista saattaa tapahtua”. Kuten tyllyseikoista saattaa päätellä, kynän varressa oli suuri lasten ystävä ja kirjailija, **Sakari Topelius**. Loppuhuipennuksensa kuului: - ”Älköön yksikään pyssy levätkö siksi, kunnes tuo veripeto on hengellensä maksanut ryöstösaaliinsa.”

Suomen Wirallisen Lehden palstoilla vedottiin ”nöyränä esityksenä lasten ystävien puolesta”: - ”Mikä on se maa, missä sudet syövät lapsia? Mikä on se kansa, joka sallii että sellaista hirveyttä saa tapahtua kolme kertaa perätysten? Onko se maa, onko se kansa niitä, jotka lukevat itsensä sivistyneeseen maailmaan. Eikö tiedä se maa ja kansa, että kun sellaista ensi kerran tapahtuu, sanotaan sitä onnettomuudeksi, toisella kertaa rikokseksi ja kolmannella kertaa häpeäpilkuksi. sillä sellainen uutinen tulee kiertämän kaikissa maailman sanomalehdissä. Sanotaan: Suomessa on sutten tapa syödä lapsia: se tapahtuu joka päivä, se on niin tavallista, ettei kukaan siitä huoli,

enempää kuin jos susi olisi vienyt koiran tai lampaan. Tuo on sentään häpeällinen maine, se asettaa meidät samalle asteelle kuin villit. Kun Bengalin tiikeri vie ihmisen, tiedetään kumminkin, että se on hirvein kaikista pedoista. Mutta kun viheliäinen susi tai ilves, jonka vaimo voi karkoittaa ja vahva koira voittaa – kun sellainen kurja peto tuontuostakin vie lapsia, 8:nkin vuoden vanhoja, silloin ei voi välttää, että velttouden, jopa pelkuruudenkin varjo jää siihen kuntaan, joka sellaista sallii.”.

Etelän suurissa lehdissä yleisesti kummasteltiin, etteivät asianomaiset kuntalaiset itse ole ”jotain tehneet saadaksensa tuon ihmissyöjä-pedon surmatuksi”. - Myöhemmässä vaiheessa jotkut, selvästikin valtionvarainministeri-ainesta omaavat henkilöt, esittivät, että kuntia, joiden ”rajain sisällä susi vie lapsen, sakoitettaisiin siitä aika lailla”.

Vaan kylläpä Hämeenkyrön pitäjässä toimeksi pistettiin, joskin jokseenkin pitkänpuoleisen harkinnan jälkeen. Nimittäin marraskuun alussa 1877 Hämeenkyrön kunnallishallitus päätti, hävittääkseen pitäjässä olevia susia, ”antaa 150 m:kaa kullekin, joka ampuu vanhan suden, sekä 400 m:kaa sille, joka tappaa nuoren”. Mutta nyt tosissaan olevat kyröläiset lupasivat vielä bonusta: ”sille, joka sudenkuopissa ja susitarhoissa saapi 20 suttu, annetaan 400 m:kaa”. Nordea-pankin rahan arvon muuntimen mukaan vanhan suden kaatoraha oli nykyrahassa 518 euroa eli 3082 mummon markkaa. Nuoren suden tapporaha puolestaan 1382 euroa eli 8219 mummon markkaa: jokseenkin heikon työmiehen netto kuukausipalkka.

Tapporahat vaihtelivat kunnittain ja eri aikoina. Monessa kunnassa maksettiin 50 mk talvisudesta ja hieman enemmän kesällä pyydetystä, koska pyynti tuolloin oli vaikeampaa. Yleinen hintahaarukka näyttää vaihdelleen 20 – 100 mk:n välillä.

Sudenpyyntikeinoista

Keskiajan Ruotsi-Suomessa luonnonvarat, niin myös riista, oli pääsääntöisesti kruunun omaisuutta. Maunu Eerikinpojan vuonna 1347 ja kuningas Kristofferin vuonna 1442 antamat maanlait (suomennos vuodelta 1584) toteavat ilmoittavat kaikkien kansalaisten oikeutena olevan rangaistuksetta tappaa suden, karhun tai ketun missä tahansa tavattaessa: - ”*Sudhen mahta iocainen caikis paikois wapadhesti tappa.*” Sudella oli petojen joukossa jo tuolloin aivan erityinen asema: sen vainoaminen oli määrätty kansalaisvelvollisuudeksi, josta vapaita olivat ainoastaan ”papit, lukkarit ja loisvaimot”. Sakon uhalla tuli joka miehen hankkia ja omistaa neljä sylvä pitkä susiverkko, sekä osallistua yleisiin jahteihin aina kutsuttaessa.⁴⁾

Keisarillinen asetus ”metsästyksestä ja otuksen pyynnöstä” vuodelta 1868 määräsi asianomaisten kuntien tehtäväksi, milloin soveliaaksi katsoivat, huolehtia susijahtien järjestämisestä sekä susitarhojen ja susihautojen (susikuoppien) rakentamisesta.

Tapporahalla eli ”kehotusrahalla” kannustettiin ampujia ja metsämiehiä pyyntityöhön. Tosin Ikaalisissakin 1864 todettiin, että vahinkoeläinten pyynti on huonolla kannalla, koska tapporaha on niin vähäinen, etteivät ne pyytäjät, jotka siihen pystyisivät, ole halukkaita vaivaa näkemään, eivätkä kaikki kykenekään. Yleisestä jahdistista tiedettiin, ettei sillä hävitetä petoja, vaan päiviä. Tosin onnistuneitakin jahteja järjestettiin siellä, missä sitä ”tahdolla ja taidolla tehdään”, vaan siihen tarvitaan ”kalut, parempi taito ja yhteishenki kuin tavallisesti löytyy”. Joskus taas järjestettiin ”renttelöajoja”, joiden tarkoitus ei ollut lainkaan pyytää sutta, vaan ainoastaan ajaa se naapurikylään tai mieluummin naapuripitäjään. Kun väkeä kutsuttiin koolle yleisillä kuulutuksilla kirkossa tai markkinapaikoilla, tieto tulossa olevasta ajosta yleensä vuoti naapuriin, ja niinpä siellä järjestettiin saman aikaisesti ”vasta-ajo”.

Muihin keinoihin kuului susiverkko, jolla jäljitetty ja koirien avulla pysäytetty susi pyrittiin saartamaan. Risukkoisessa metsämaastossa tämä oli varsin työläs keino.

Susitarha puolestaan oli ympyränmuotoinen kuja-aitaus, johon susi syötiin avulla pyrittiin saamaan: sisään astuttuaan susi jäi ansaan, koska se ei kapeassa kujassa jäykän selkensä vuoksi kykene kääntymään, vaan joutuu jatkamaan matkaa, ja kierrettyään kujan ympäri, sulkee itse oviportin ja jää näin pyytäjien nuijittavaksi.

Sudenkuoppa oli syvä, yli 3 metriä halkaisijaltaan oleva kaivettu jyrkkälaitainen kuoppa, jonka keskelle juntattiin paalu, ja sen päähän rakennettiin lavo viettelyksenä käytetylle sialle, ankalle tai koiralle. Itse kuoppa peiteltiin ansoittavalla katteella, joka syöttiä tavoittelevan suden alla petti ja syöksi pedon kuopan pohjalle. **Nikolai Haavisto** (1894-1970) Pentinmaalta kertoi vuonna 1959 Pertti Virtarannalle miten lapsuudessaan viimeksi Limperinkankaalla oli suurempi sudenkuoppa, josta oli susia enempi saatukin. Kerran eräs mies palatessaan tansseista joutui haitarinsa kanssa kuopan pohjalle. Sielläpä sattui olemaan valmiiksi jo susi. Se luimisteli omassa nurkkauksessaan ja pysyikin siellä niin kauan kuin mies jaksoi yksirivistä kurttuaan soittaa. Oli aika pakkaneen ja susi oli hiljaa, mutta ”pelata” piti aamuun asti kunnes joku sattui kuulemaan erikoisen konsertin. Eikä sinne ”kukaan meinannu uskaltaa mennäkään, kun se repi haitaria siä”. Isänsä tiesi pudonneen miehen nimenkin mainita, kiertävä pelimanni.

Hevosen tai muun isomman kotieläimen ruhon käyttö haaskana, joko haaskalta ampumista varten tai jälkiajoon, oli harvinaisempaa.

Myrkyä käytettiin joko haaskalla tai yksittäisinä syötteinä. Myrkyn käyttäjät kehittivät omia niksejään.

Häjyimpiä syötinkäyttöjä oli kellonjousen katkominen pätkiksi ja teroitettujen jousenpätkien kätkeminen jäädytettyjen syöttien sisään.

Raudoilla susia pyydettiin lähinnä Karjalassa. **Ville Keskinen** (1882-1963) Mahnalan Okslamminkulmalta on haastattelussa vuonna 1959 Pertti Virtarannalle kertonut Hämeenkyrössäkin susia raudoilla pyydetyn ja jopa saadun. Keskinen kertoi isänsä ostaneen Rajalan Benjamin huutokaupasta Pinsiöstä muhkeat sudenraudat, ”aika tolhot”, jotka kuitenkin vuosia myöhemmin joutuivat jossain pyssykaupoissa eräälle suutarille Sasiin, missä niiden arvellaan hyvän teräksensä vuoksi muiden käyttökalojen raaka-aineiksi joutuneen. Pirkko Pilvisen mukaan Hämeenkyrön museosta löytyy ketunrautoja, mutta ei suden pyyntiin käytettyjä isompia, mikä sinänsä kertoo kenties susirautojen käytön harvinaisemman puoleiseksi.

Hiihto-ajoa taas käytettiin pohjoisessa: etelän tiet antoivat sudelle turhan paljon tasoitusta yksinäiseen hiihtäjään nähden.

Oma erikoinen pyyntitapansa oli suden jahti porsaalla eli ”porsasvietteellä”. Siinä lähdettiin hevosreellä matkaan ja reessä pyrittiin saamaan porsas kiljahtelemaan ja siten houkuttelemaan sudet rekikunnan perään. Monesti porsas tässä kyydissä saatiin kiljumaan riittävästi vain tuikkimalla sitä naskalilla roheasti takamuksiin ja niinpä ajon ainut uhri tapasi olla itse tuo ”viettelys”.

Tehokkaimpia pyyntikeinoja oli suden pesien hakeminen touko-kesäkuussa pentujen alkaessa liikehtiä pesän ulkopuolella. Etevimmat pesältäpyytäjät saivat hienoja päiväsaaliita. Itsellismies Matti Mikonpoika Skytt Humppilan Venäjän kylästä löysi elinaikanaan vähintään 30 sudenpesää ja tappoi yhteensä 200 sudenpentua sekä 20 emäсутta. Ikaalisissa rehtori **Heikki Eränen** kertoi miten taiteilija Felix Frangin isä, ”Frangin pappa” tunsi sudet hyvin. Kun Vatulasta kerrottiin, että susi pitkin kevättä ulvottuaan oli vaiennut, Frang tiesi, että nyt se penikoi ja sen vuoksi ei pesää kannata etsiskellä ennen kuin 3-4 viikon kulutta, koska silloin pennut alkavat tulla pesästä. Silloin hän meni paikalle ja löysi pesän ja nuiji pennut hengiltä. Paitsi että pappa toi pari pentua kotiinsa Rantopäähän, jossa niitä hoivaili. Myöhemmin kävi niin, että molemmat sudenpennut karkasivat häkistä ja menivät Rahkolan lampolaan, jossa tappoivat kaksi lammasta ja sen jälkeen katosivat teillensä. Joidenkin metsästäjien tapana oli säästää aikuiset sudet seuraavaa kevättä ja pentujen tapporahaa silmälläpitäen.

Kyrön seudulla ei laajempaan kuuluisuuteen nousseita sudenpyytäjiä ollut. Niinpä kuulutettiin ”arvoisia herra metsästäjiä” laajemmaltikin tänne tulemaan. Kun huhu ”susien maasta” ehti Englantiin asti, ruvettiin siellä tuumimaan pyssymiesten lähettämistä Suomeen. Eikä se olisi ollut aivan huono asia, saada tänne noita ”Albionin urheita sporttimiehiä”, olisihan tuo mainio sportti kerrankin tuottanut varsinaista hyötyä, todettiin. Karjalasta, Korpiselän pitäjästä tuotettiin 1880-luvun alussa kuuluisa sudenpyytäjä **Ignatei Wornanen** susia verottamaan, ja teki hän työnsä Turun seudulla niin hyvin, että kun muualle kysyttiin, hankkivat paikalliset kunnanisät kuvernööriltä käskykirjeen pysyttää hänet poikiensa kanssa vielä seuraavakin jahtikausi paikoillaan. Talven 1881 aikana hän teki poikiensa kanssa pelkästään ilvesten kaatorahoilla Lounais-Suomessa (vaikka menettivätkin molemmat koiransa myrkkujen uhreina) 6.450 mk:n tilin (nykyrahassa: 22.044 euroa eli 131.051 mummon markkaa)! Talvella 1882 hän kertoi saaneensa 15 sutta pois päiviltä. -

Kun susikomitea 1881 ehdotti, että maahan nimitetään susien surmaamiseen erityinen päällikkö laajoilla valtuuksilla, ja hänelle tilataan kaksi ruokakuntaa ns. *lukascheja* eli ”suden ulvojia” Venäjältä, huokaili lehdistö välittömästi: - ”Siis saamme taas yhden uuden inspektorin ja uuden virkakunnan maahamme. - Mutta jo se todellakin saa sudet häviämään, niin se on hyödyllisempi

kuin moni muu noista uusista inspektoreista ja virkamiehistä, joita nyky-aikoina on asetettu. Sitä emme kuitenkaan usko, ennen kuin sen näemme”. - Nimensä *lukaschit* olivat saaneet tavastaan käyttää yhtenä pyyntinä edistävänä keinona, etenkin kiima-aikaan, suden ulvontaa, jossa eräät isokeuhkoisiksi mainitut olivatkin mestarismiehiä. Tampereen seudun vaikuttajaherra, patruuna **Wilhelm von Nottbeck** (1816-1890) hankki vuonna 1884 yksityisesti tällaisen *lukachin*, aikeella vielä ankarammin kuin edellisenä talvena ruveta metsämörköjä ahdistamaan, jollaisessa toimessa kyseiset *lukaschit* oli jo huomattu ”erittäin mukaviksi”. Tämä siirtotyöläinen lienee ollut nimeltään **Jekim Isotoff**, ja usean vuoden ajan hän rehkikin tuloksellisesti Tampereen ympäristön metsissä.

Ikaalisissa tapasin maaliskuussa 2005 keski-ikäisen miehen, joka kertoi ulvoneensa suden kanssa kilpaa. Kertoja on pätevä laulumies ja hän pystyi yksityiskohtaisesti arvioimaan suden äänenmuodostusta: ääni ei ole suinkaan kimeää ulvontaa, vaan syvältä rintakehästä tulevaa kumeeaa alkuvoimaista laulua, jossa on myös korkealle meneviä ääniä, sellaisia joita ihmiskorva ei enää erota. ”Keskustelunsa” suden kanssa oli ollut vaikuttava elämys.

Suomen runsaan susikannan verottaminen kävi lopulta moninaisin keinoin. Niistä olisi paljonkin kerrottavaa, mutta esitettäköön tässä vain muutama vähän erikoisempi tapaus.

Kesäkuun alussa 1880 ajoi höyryalus ”Laine” Tamperetta kohden, kun Kapeen niemen kohdalla Vankaselällä susi havaittiin uimasillaan. Aiottiin syöstä laivalla sen päälle, mutta kun pelättiin osuttavan karille, täytyi antaa pedon rauhassa jatkaa matkaansa. - Huhtikuussa 1865 Hausjärvellä muuan Lemonsalmen torpan vaimo Kreeta jäi kotiin kun miesväki lähti metsään. Susi tuli haaskalle, joka koko talvikauden oli vierasta odottanut. Vaimo otti pyssyn seinältä, mutta ei saanut laukeamaan ja susi kavahti matkoihinsa. Nälkäisenä se kuitenkin palasi pian ja vaimo ehdittyään perehtyä pyssyyn, sai sen laukeamaan. ”Haulet kävivät suoraan sydänkarsinaan”, niin että susi heti paikalla kuoli. -

Virolahden Pation kylässä talvella 1855 muuan mies ajoi sutta takaa, kun susi hyppäsi korkean aidan yli ja mies siinä sai hännästä kiinni. Rytäkässä häntä irtosi ja mies puisti nyrkkiänsä ja kohotti hännän päänsä yläpuolelle ja huusi: - ”Tulepa häntääsi perimään”. Susi ei siitä huolinut, vaan meni tiehensä. Jonkin ajan kuluttua Multialla ilmoitettiin tapetun suuri, hännätön susi. Susi oli saanut luun kurkkunsa ja juossut hädissään ladon alle, josta miehet sen saivat. Arveltiin, että mikäli nahan hinta kärsii hännän puutteesta, voisi sitä käydä lupauksen mukaisesti Virolahdelta perimässä. -

Merikarvialla talvella 1858 nälkiintynyt susi tavoitti oravan ja nielaisi sen. Orava kuitenkin pureutui suden kurkkuun, ja siihen molemmat tuuperutuivat. Susi löydettiin vasta keväällä, turkki lumen alla pilaantuneena. - Helatorstaina toukokuun alussa 1861 susi jolkotteli Lappajärven jäällä ja putosi Vintalan joensuussa sulaan veteen. Peto painui pohjaan eikä sen enemmin näkynyt. - Itsellismies Kalle Heikinpoika ajoi heinäkuussa 1877 Humppilassa suden torppari Juhalan navettaa ja tappoi sen siellä. -

Lemun pitäjän Kaitaisissa Alastalon kartanolle tuli susi uudenvuoden päivänä 1862. Talon väki ajoi hänet pois ja sillä aikaa isäntä meni tekemään laastikkua pyssyynsä sekä valamaan luoteja. Susi

palasi katsomaan kartanon puoleisesta ikkunasta sisälle nenä ruudussa kiinni. Saatuaan hommansa valmiiksi isäntä astui kartanolle ja ampui kohden sutta, mutta sen verran huonosti tähdäten, että tämä verta vuotaen meni metsään. Arveltiin suden ollen päästään vialla. **Ida Mäkelä** (1879-1968), joka lapsena asui Kyröskosken liepeillä, ”siä Kosken sivusa Timiin mennessä”, tuolloin varsin syrjäisessä paikassa Eljaalan maalla, on Pertti Virtarannalle vuonna 1959 kertonut vanhemmiltaan kuulleensa, että ”pirtin ikkunasta katteli susi sisään kul lapset laattialla leikki”; voisi olettaa vanhempien kuulleen tai lukeneen juuri tuosta Lemun tapauksesta. -

Kurun kappelissa ui susi Parkun lahden yli. Samaan aikaan renki ja piika olivat veneilemässä siellä. Renki kuritti melalla sutta, tämä puri lapaan kiinni, mutta airolla renki antoi kelpo löylyn. Soutivat rantaan ja paikalle saapunut mies antoi lisää sivalluksia, johon susi vastasi irvistyksellä. Lopulta otsaluu halkaistuna susi vaipui maahan. - Pirkkalassa Hyhkyn kylässä huhtikuussa 1888 susi ajoi erään talon koiraa ja sekaantui tolppien väliin ripustettuun nuottaan. Koira matalampana pääsi nuotan alitse. Talon ikkunasta nähtiin tapaus ja miehet riensivät kietomaan kiinnisotkeutuneen suden nuotan sisään ja päästämään suden hengestään. -

Hattulan Koreelasta veivät sudet yhden koiran tammikuulla 1881. Mutta kun pappilan yrttitarhan ulkopuolelle pantiin myrkkysyötettä susia varten, olikin pappilan oma koira se, joka ne nieli ja kuoli. - Haminan kaupungin tienoilla alkukesästä 1856 eräs Venäjän upseeri oli mennyt muuanna iltana ulos kaupungista kävelemään ja sille tielleen jäänyt. Aamulla oli löydetty saappaat ja vaaterepaleita koko miehestä. Näitten jäännösten vieressä oli ollut miekalla tapettu susi. -

”Se meidän suuri susiajo”

Kunnallisen tapporahan korotusta oli edeltänyt suuri susiajo. Satusetä **Topeliuksen** vetoavat sanat Suomettaren palstoilla olivat sattuneet ”kansan sydämeen, ja noiden uhattujen seutujen asukkaat nousivat miehissä torjumaan onnettomuutta, huhtomaan häpeäpilkut ja sovittamaan rikokset”. Ilmassa oli oikeaa ristiretkien aikaista innostusta: Hämeenkyrön seudulle saapui vapaaehtoisia susi-sotureita Helsingistä, Hämeenlinnasta ja Turusta. Todettiin, että uteliaisuudella käänsi koko Suomi silmänsä katsomaan, miten Kyrössä tehdään uusia mainetekoja. Maksoi, mitä maksoi: vuoden tärkeimpänä työ-aikana, elokuussa, kuulutettiin mies talosta ja torpasta. Kun suomalainen (ja hämäläinen) lähtee suojelemaan lastensa henkeä ja kotinsa rauhaa, ei hän katso mitä se maksaa. Ratkaiseva hetki, rauhanhäiritsijän surma, oli tullut.

Niinhän siinä piti käydä. Mutta soppahan siitä tuli.

Annetaanpa Sanomia Turusta –lehden kertoa: - ”Suden-ajo, joka elokuun 13 ja 14 p:nä toimitettiin Hämeenkyrön, Pirkkalan (nyk. Nokian) ja Ylöjärven kunnissa, ei lainkaan onnistunut. Susia nähtiin, mutta kun kuulutuksella kirkossa annettiin nimen-omainen kielto, ettei saanut ampua hauleilla tai luodeilla, vaan ainoastaan tyhjiä laukauksia pamautella, saivat pitkähännät kilpaa juosta hölkötellä vainoojainsa kanssa ja eksyttää heidät, kun metsät tietysti oli tutummat susille kuin susimiehille. Metsänmöröt piti näet koottaman Ylöjärven pohjoiskulmaan Pohjanlahden kannakselle, johon herroja oli laivalastillinen kokoontunut Helsingistä, Turusta, Hämeenlinnasta ja Tampereelta, ja jossa otukset piti ammuttaman.

Tästä aikeesta johtui tuo ampumiskielto, joka semmoisenakin oli hyvin kummallinen. Siltavouti erehtyi - ymmärsi väärin - nimismiehen määräyksen ”jahdin” suhteen ja susi-ajo kävi, mitä

erittäinkin Ylöjärven alueeseen tulee, aivan takaperin siitä kuin aiottu oli (seikkaperäinen selittäminen ahdistaisi tarpeettomasti sanomalehden palstoja). Täytenä totena kerrotaan, että Ylöjärvellä eräässä paikassa joutui kaksi sutta yhden keskenkasvuisen ajomiehen kimppuun, jolla oli seiväs kädessä, ja aikoivat ruveta pojan kanssa painisille. Poika, kun aavisti häviävänsä, päästi hätähuudon, niin että toisia miehiä kiiruhti apuun ja susien täytyi tyhjin suin palata jo luullun herkkupalansa tyköä.”

Mönkään mennyt projekti kismitti monia ja aikaansai kritiikkiä. Tampereen Sanomien jälkiarvio kuului näin:

- ”Luullaksemme ei kenenkään olisi pitänyt olla siihen määrään kevytmielinen, ettei hän olisi käsittänyt hetken todellista vakavuutta, ei kenenkään olisi pitänyt käyttää sitä vain uutena huvitustilana. Mutta todellakin kuului jotensakin oudolta kun ajopäivänä luettiin lehdestämme, että metsästäjät olivat lähteneet toimeensa ”suurijoukkoinen soittokunta ja rumpu mukanaan”. Mitä tällä tarkoitettiin? Arvattavasti voitonriemuista viettämistä. - - Mitä kuuluu itse suden ajosta? Kaikkea hyvää vaan. Sudet eivät ole voineet syödä yhtäkään ajomiestä, vaikka vähällä oli. Eikö sitä siinä jo ole kyllin voitoksi? Sitä onnenkohtausta Helsingistä, Hämeenlinnasta, Turusta ja Tampereelta kokoontuneet pyssymiehet riemuiten arvattavasti viettävät suurella ”baalilla”, jota pidetään soittokunnan ja rummun avulla ja talonpoikaistyttöjen parissa. Jos tämä nyt on pidettävä suomalaisten häpeän pois pesemisenä, niin kyllähän täytyy tunnustaa, että se pyykki pestiin allikossa ja kuivattiin uuninsuussa. Mutta ei ole ihmettelemistä, jos tällaiset toimet ovat nostaneet yleistä harmia.”

- ”Vanhastaan on kyllä tiedetty, että suden ajot eivät menesty, että ne ovat ajan tuhlaamista vain”, Tampereen Sanomat jatkaa. ”Mutta se yleinen hätähuuto, jota kauheat tapaukset maassa ovat nostaneet, synnyttivät toki jotakin toivoa, että tällä kertaa ryhdyttäisiin tehollisempiin keinoihin, ja sivistyneiden ja oppineiden myötävaikutus pani meitä uskomaan, että jotakin yleistä suunnitelmaa ja säännöllisiä valmistuksia olisi toimeen pantu. Mitä vielä: soittokunta ja rumpu, siinä valmistukset metsästäjain puolesta; arvattavasti ei pulloja ja ruoka-astioitakaan unhoitettu.”

”Vaikea on asiata tuntemattoman sanoa, oliko menestys ollenkaan mahdollinen, mutta sitä olisi pitänyt miettiä ennen kuin asiaan ryhdyttiin. Sudenverkkoja ei ollut laisinkaan, eikä niitä enään maastamme löydy. Mutta sillä lailla, kuin asia nyt otettiin käsille, ei ollut parempaa toivomistakaan. Kun ajo oli päätetty toimeen pantavaksi, olisi mielestämme pitänyt koota sellaisten toimien ymmärtäjiä neuvottelemaan yleistä suunnitelmaa. Semmoiseen kokoukseen olisi pitänyt kutsua niin paljon kuin mahdollista niitä miehiä, jotka tuntevat jahdille määrätty metsät ja salot. Kartalla olisi pitänyt näyttää jokaiselle joukkokuntain yhtymispaikat ja mitä suuntaa kunkin tuli kulkea yhteistä määräpaikkaa kohti. Seutuja paraiten tuntevat miehet olisivat pantavat suurempain joukkojen johtajaksi ja noin jokaiselle 10-20 miehelle eri päällysmies, joilla piti oleman nimellinen luettelo kaikista heidän alleen kuuluvista miehistä, joita olisi pitänyt matkan määränpäässä huudettaman, että saataisiin tieto, oliko kaikki paikalle saapuneet, ja poisjääneet edesvastuuseen saatettavat.”

”Mutta tätä kaikkea ei nimeksikään ollut. Oli kuulutettu kokoontumispaikat eri joukkioille, mutta mitään päälikkyyttä ei laisinkaan ollut. Ei tietty kenen käskyä totella, eikä useimmat tietäneet ollenkaan missä matkan loppumäärä, saati sitten, että joku olisi tietänyt kuinka sinne päästään, mistä mennään. Ainoa käsky oli: ”menköt tuosta metsään”, ja metsään mentiinkin, mutta aivan luonnollista oli, että muutaman minutin perästä taas palattiin, koska tietysti ei kenenkään tehnyt mieli umpimähkään ruveta metsiä samoamaan. Itsepäisimmät pyrkivät kai sentään eteenpäin, jos siinä on perää, että susia nähtiinkin, mutta määräraikkaan sanotaan vaan joku kymmenkunta saapuneen. Emme tiedä, saivatko sitten ottaa osaa herrain metsästäjain par’aikaa riehuvaan tanssipitoon, soittokuntineen, rumpuineen.”

”Näin asia yleisesti kerrotaan. Toivomme, ett’ei se toki aivan niin hullu ole. Mutta olemme tätä julkaisseet saadaksemme jotakin todellista tietoa asiasta, jos kertomukset ovat vääriä. Jos ne ovat todenperäisiä, niin tässäkin on meillä surkein todistus ajan kevytmielisyydestä, joka kaikesta aseman vakavuudesta huolimatta, ainoastaan ajattelee huvituksien toimittamista. Emme voi olla lausumatta ankarinta moitetta toimen johtajille ja siihen osaa ottaville herrasmiehille, siitä esimerkistä, jota ovat yhteiselle kansalle antaneet”, jyrisi 28.8.1877 Tampereen Sanomien kriitikko.

Ei mitään uutta sikäli, että jo Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen totesi vuonna 1851 teoksessaan ”Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä” jahtivoutien tunnetun saamattomuuden sekä sen, että suurella väellä toteutetuista sudenajoista tahtoi muodostua kovalla ”pauhinalla ja mäyhinnällä” pidettyjä kosteita metsäretkiä, joiden aikana ”ei niin yhtäkään petoa näkyville saatu”. Mutta ”susi on paetessansa usein kiusallakin eläimiä repinyt”. Vuosittain pedot tappoivat Hämeenkyrössä tuolloin vähintään 10 hevosta sekä varsaa, 20 sarvi-eläintä ja 50 lammasta. Noihin aikoihin pitäjässä pyydettiin vuosittain 5-9 sutta. Ikaalisissa susia näyttää olleen vähemmän kuin Hämeenkyrössä. Kuntakokousten pöytäkirjojen mukaan Ikaalisissa pyydettiin noina aikoina metsäpetoja seuraavasti: 1878: Susi-ilves tapettu Höytölän kylässä (Adriani Tuomisto Miettisistä). 1880: Tapettiin yksi susi ja kaksi susi-ilvestä. Samana vuonna kuntakokous päätti koota petoeläinten tapporahana: säätyläisperheiltä 10 penniä, talollisilta ja torppareilta 8 p., itsellisiltä ja käsityöläisiltä 5 p. susirahaa ja karhuja varten kaksinkertaisesti. 1881: Tapettiin yksi susi-ilves. 1882: Neljästä susi-ilveksestä tuotiin kuntakokoukselle tapporahain hakemus. 1883: Ei mainintaa susielävistä. 1884: Kuntakokous suostui maksamaan tapporahat neljästä suden penikasta, tapetut Vatulassa (vert. edellä Heikki Eräsen kertomus), sekä kolmesta susi-ilveksen penikasta. 1885: Ei mainintaa susielävistä. 1886: Tapettu seitsemän ilvestä. Ainokaisessa kokouksessaan Alasella 7.3.1886 Ikaalisten kunnanvaltuusto käsitteli itsellinen Emanuel Randellin anomusta saada ilveksestä tapporahat; Randell henkilökohtaisesti esitteli pedon nahan kokoukselle. Tappo ei kuitenkaan kokouksen mielestä tullut ”tarpeellisesti todistetuksi”, joten pyyntöön ei suostuttu. 1887: Ei mainintaa susielävistä. 1888: Tämä oli viimeinen vuosi, jolloin mainitaan kuntakokouksessa tuodun esille ilveksen nahkoja tapporahan saantia varten - susista ei ole senkään vertaa mainintoja. Kauppias G.N. Eränen oli tappanut yhden ilveksen Kurkelassa ja Edland Eränen toisen ilveksen Viljalan takamailla. Petoeläintilannetta kunnallisten pöytäkirjojen pohjalta selostanut Anton Kallioniemi toteaa: ”Asutus siis alkoi tulla niin tiheäksi, etteivät pedot enää löytäneet turvapaikkoja”. - Susiasiantuntijat yleisesti arvioivat susikannan romahdukseen enemmänkin vaikuttaneen: 1.) lastensurmien jälkeen kohonnut sudenvastainen asenne. 2.) virka-apu sotaväeltä ja lukacheilta. 3.) valtion ja kuntien maksamat ylimääräiset tapporahat. 4.) järjestäytynyt metsästysseura-toiminta. 5.) tiedottamisen tehostuminen sekä 6.) asetekniikan ja pyyntimenetelmien kehittyminen.2)

”Suurintalajia susi”

Miten kävi Hämeenkyrön peljätyn häirikkö-suden? Viimeistään marraskuisen kunnallishallituksen taksankorotuksen aikoihin ryhdyttiin Hämeenkyrössä kaivamaan sudenkuoppia. Ja eräs niistä koitui tuon junkkarin kohtaloksi.

Runebergin päivän paikkeilla, helmikuussa 1878 onnistui vihdoinkin Sasin kylän talollinen Kerttula (pitäjähistorian mukaan Ala-Kerttula) saamaan susikuoppaansa tuon ”suurintalajia suden”. Syöttinä eli vienteenä hän käytti omaa koiraansa. Pedon sanotaan olleen kuonosta hännän päähän 5 kyynärää (kyynärä = 59,4 cm) pitkän ja kypälät isommat kuin miehen kämmenet. Ihmiset Hämeenkyrössä pitivät yleisesti sitä sinä sutena, joka edellisenä suvena oli niin paljon lapsia vienyt. Uusi Suometar kirjoitti: ”Viime talvena tapettiin usioita, mutta kauheimpi peto saatiin Sasin susikuopasta, joka oli 8 kyynärää syvä. Veitikka aikoi sieltäkin pois hypätä, mutta pian joutuivat miehet paikalle.” Pedon viimeisestä temmellyksestä kerrottiin vielä: - ”Hirveästi oli peto kuopassa tepastellut, ennen kuin apu saapui. Muutamia rintapiikkejä oli otus jo rynnännyt rikki, vaikka oli kuoppa 8 kyynärää syvä. Saalis kuitenkin kehottanee sudenpyytäjiämme uutteruuteen. Palkinnon saavat pyytäjät oivallisen ja ihmistaimemme saavat kasvaa rauhoitettuina rinnallamme”. - Rintapiikit olivat teroitettuja seipäitä susikuopan reunamalla, estämässä ylösryntäämistä.

Yleensä tällainen ihmisiä ottanut kohu-susi pantiin kaadon jälkeen näytille jonnekin nimettyyn paikkaan. Tampereellakin myytiin lehti-ilmoituksin jopa pääsylippuja erässä ”palatsissa” esille pantua hukkaa esiteltäessä. Mistään en ole löytänyt ilmoituksia tai mainintoja, että Sasin ”suurintalajia susi” olisi esitelty yleisölle, mikä on vahinko sinänsä. – Sääli, ettei Sasin sutta ”topattu” eli täytetty – tai ainakin kalloa taltioitu, harmittelee tunnettu Pirkanmaan luontomies **Harri Helin**. Silloin jälkipolvetkin olisivat voineet tehdä havaintoja, näön ja koon ohella mm. siitä, oliko se puhdas susi vaiko mahdollisesti koiran ja suden risteytys. Kyseisen suden käyttäytyminen oli erittäin poikkeuksellista. – Itse olen tähän asti kallistunut sille kannalle, että tuo Hämeenkyrön kuulu tappajasusi oli villiintynyt koira, toteaa Helin, ja kertoo kuriositeettina, miten isänsä ampui Uudessakaupungissa 1940-luvulla suden ja joi tapporahoja etukäteen, kunnes kävi ilmi, että kyseessä oli – koira. - Suden ja koiran risteytys saattaisi Helinin mielestä olla vähemmän ihmisarka. Vesikauhu saa eläimen puremaan liki kaikkea mikä liikkuu, ja ehkäpä vesikauhuinen susi yhden helpon aterian seurauksena älykkäänä eläimenä erikoistui ihmisiin, pohtii Helin. Hän tietää jutun kyykäärmeestä, joka erikoistui kiipeämään puihin ja tyhjentämään linnunpönttöjä. - Mitään mainintoja siitä, että Sasin suden nirhaamille uhreille olisi puhjennut vesikauhun oireita ei ole esiintynyt. Muualla Suomessa näin tapahtui. Viipurissa helmikuussa 1865 vesikauhuinen susi juoksi kaupungin halki ja puri useita kaduilla kohtaamiaan ihmisiä. Ainakin neljä purtua otettiin Viipurin lasarettiin: yksi heistä kuoli ”kaikilla vesikauhun oireilla. Kaksi päivää ainoastaan kesti hänen kipunsa”. Lisäksi sanottiin, että kaksi hevosta ja yksi sika, jotka sama susi repeli, ovat tulleet hulluiksi. Hevosia tiedettiin olevan sen suden repimiä 85, jotka tulevat tapetuiksi.

Hämeenkyrön pitäjän vuosikertomuksen 1877 laatijan yhteenveto kuuluu näin: ”Viime vuosi oli meille merkillinen, oli todellakin. - Kauhistavia kertomuksia nähtiin sanomalehdissä tuon-

tuostakin ja enimmäkseen meiltä vaan. 'Taas susi lapsen syönyt' - senhän lukija vielä muistanee, oli täältä usein ikävänä uutisena. Tänlaista ilmoitusta ei enää muutamaan kuukauteen ole näkynyt ja Jumala senlaisen rangaistuksen meiltä niin kuin muiltakin estäköön, sillä arvanneehan jokainen minkälainen silloin on lapsen vanhempain ja sen hoitajan mieli, jolle tuonlainen kohta osaksi tulee. Onpahan surkeata sivultakin nähdä hellätuntoisen isän tai äidin kävelevän joku luun mukanansa rakkaasta lapsestansa kainalossa. Kaikki totta, vaan mitäpä tuolle tehdään”.

* * *

Talven 1878 aikana Hämeenkyrön, Ylöjärven, Pirkkalan ja Vesilahden alueella pyydettiin noin 15 sutta. Itsellinen J. Fontell Pispalan kylästä Nokialta sai suden tiistaita vasten yöllä 26.3. sudenkuopasta, jonka oli valmistanut asumuksensa seinän viereen. Hän käytti Kerttulan tavoin koirasyöttiä. Suoniemen torppari Simola Hyhkyn kylästä Nokialta sai 22.4. yöllä myrkkyloukkaasta suurinta lajia olevan naaras-suden. Nokialla ja Ylöjärvellä pidettiin 20.5. sudenajo, joka toteutettiin siten, että kukin talo väkinensä haki omalta maaltansa sudenpesiä, mutta sutta tai pesää ei löydetty. Alueen etevin metsäpetojen pyytäjä oli M. J. Sisto (Yli-Sisto) Vesilahdelta, joka kaatoi talven aikana kaikkiaan 9 sutta. Hän käytti useita pyyntimenetelmiä, ampui haaskalta ja käytti myrkkynyä. Yksin kynttiläpäivän aamuna hän sai 4 sutta haaskalta. Kaikkiaan 6 sutta oli tullut kynttiläpäivän suurukselle, mutta kaksi oli pötkinyt metsään ja pyryilma peitti niiden jäljet estäen takaa-ajoon ryhtymästä.

Sunnuntai-iltana 17.2.1878 löydettiin susi Ylöjärveltä metsästä kuolleena. Se oli saanut sitä varten asetetulta haaskalta myrkkypalan, ottanut sen kanssa useampia pitkiä harppauksia ja sitten heittäytynyt, niin kuin jäljet lumessa osoittivat, sitä syömään. Sen tehtyään lähti hukka taas koipeamaan ja muutaman kerran kaaduttuansa ja ylös noustuansa tunkeutui puun alle viitikossa niin syvälle, ettei näkynyt kuin vähän häntää. Siltä paikaltaan hänet löydettiin vainajana. Jäljet näyttivät, että toisiakin ”koukoja” oli paikalla ollut, jotka ikään kuin olisivat tahtoneet pelastaa uskollista kumppaniaan elämässä ja kuolemassa. - Riemu ja tyytyväisyys sensijaan loistivat saaliin tuojan kasvoista, ja muuan vanhus, jonka lapsen oli kesällä syönyt susi, otti sen nylkeäksensä.

* * *

Sen jälkeen kun Hämeenkyrön Sanomat laajassa artikkelissaan 31.03.2005 esitteli kirjoittajan ylläolevaa susikokoelmaa, sai kirjoittaja eräitä mielenkiintoisia yhteydenottoja:

Reino Heikkilä Sasista kertoi, että Sasin kuuluisa susikuoppa sijaitsi Ala-Kerttulan ja Kerttulan tilojen rajalla, kuitenkin nimenomaan Ala-Kerttulan puolella, ei aivan pihassa, muuta ehkä kymmenkunnan metrin päässä talosta. Kertoja tuntee hyvin paikan: hän nimittäin itse peitti kuopan. Se oli ollut kauan puolipeittoisena ja reunoiltaan lomonneena sijallaan, ja siinä päällä oli suuli tolppien nokassa. Monttu oli noin 1,5 metriä syvä ja laajuudeltaan 5 - 6 metriä

kanttiinsa. Paikka oli laajemminkin huomattu: Kerttulan Jussin armeijakaveri oli kertonut katselleensa karttaa ja havainneensa ruksin kohdassa, jossa se Sasin susi oli saatu. Itse Sasin susi on täytetty ja luovutettu aikanaan Eläintieteelliselle museolle Helsinkiin. Jokisen Vernerin talon varastossa on tallella yhdet pyydysraudat ja lisäksi susisiima (lippusiima). Vielä tiesi Reino Heikkilä kertoa Turvan töllin tapauksesta kesällä 1877 kerrotun, että turmassa pelastunut veli oli kertonut suden viemän veljensä huutaneen sudelle: - ”Älä korvaa pure!”.

Risto Ala-Kerttula, kyröläisiä hänkin, Sasissa syntynyt, nykyisin Tampereella asuva, kertoi tuntevansa nuoruudestaan 1940 luvulta Myllykylän Heikkilän, jonka lähellä Turvan puustelli oli. Myllymäen tilan Heikkilän torpan tietämissä sijaitsi Turvan tölli tai millä sitä kutsuttiinkin: pikkupoikina pelättiin niillä nurkin, kun tiesimme semmoisen susijutun tapahtuneen, hän kertoi. Mummulan Heikkilässä sijaitsi Sikomäki, jossa oli susikuoppia vielä lapsuudessani. -

Isoisäni äiti, joka muisti tapauksia aina 1860-luvun nälkävuosista 1900-luvun alkupuolelle saakka, kertoi että susia oli tuolloin niin paljon, että aina kun mentiin rantaan savusaunaan, oli otettava päre mukaan. Tiedettiin että tuli karkoittaa metsänpedot. - Iivari Tuominen oli se veli, joka pelastui Turvan susiturmasta. Muistan, että hänen sukunimensä nimenomaan oli Tuominen. Hän oli meillä töissä ja asui 100 metrin päässä meiltä. Iivari oli vähän erikoinen. Käsi oli jouduttu katkaisemaan ilmeisesti syövän vuoksi, ja meillä hän teki puita ja muita vastaavia töitä, mekin kiusattiin häntä. Iivari Tuominen kertoi, miten susi tuli ja haistoi häntä, mutta otti sitten hänen veljensä Kaarle Vihtorin, joka muistini mukaan oli Iivarin pikkuveli. Iivari oli meillä vanhaksi papaksi asti ja kuoli noin 1949-1950.

Tereyssisar Veera Markkola, Mahnala, Hämeenkyrö kertoi [keväällä 2005 ja vielä 13.12.2006 täydentäen] jäljittäneensä suden syömää miestä Ikaalisten puolelta. Ikaalisten Juhtimäen Nisulasta on mies ollut joskus 1850-luvulla tai sen jälkeen sotapalveluksessa Hämeenlinnassa ja määrävuosien täytyttyä palannut hiihtäen kotipuoleensa. Noihin aikoihin näillä main susia oli niin runsaasti, että kulkijat joutuivat varautumaan eri keinoin: yksinomaan hevostiemiehetkin menivät syrjempää metsä- ja järvi- tai paaleita lyöttäytyen letkaksi. Palailevaa ruotusotilasta oli varoiteltu, että elä vain yksinäsi näille taipaleille antaudu Itä-Aureen korpiseudulle. Mahdollisesti kyse oli sotakoulutuksessa olleesta kylän edusmiehestä, jonka tehtävä oli koulutuksensa pohjalta antaa kyläkuntansa miehille sotaväenoppia, ja tämä ilmeisesti ajoittuisi Turkin sodan alusvuosiin. Rohkea soturi oli perimätiedon mukaan lyönyt asian leikiksi ja lausunut tokaisun, joka vuosikymmenet on elänyt paikallisen väen muistossa: - ”Se on sitte häntien hälinä, jos Hännistä syödään!” Tämä Hänninen tuli sen perästä että Nisulan taloon oli joskus 1850 jälkeen tullut isännäksi muuan Hänninen-niminen, ja soturi koki siksi tuota nimeä käyttä. Ja näin oli ”Hänninen” uhmakkaasti uskaltanut iltasella hiihtoretkelleen, joka muodostui hänen viimeisekseen. Jouduttuaan suden ahdistelemaksi otti mies kupeeltaan miekan ja onnistui yhden suden hengiltä ottamaan, ja jatkoi matkaansa, mutta kenties jo heikentynein voimin. Ja niin löytyi Hänninen myöhemmin taipaleelle lumeen tuupertuneena ja siihen jäätyneenä - kupeellaan verinen sotilasmiekkansa tuppeen jäätyneenä. Tuohon aikaan nimikäytäntö oli vielä kovin ailahteleva ja elinpaikan ja muun tilanteen mukaan yhden ja saman henkilön nimi saattoi useammastikin muutaman vuoden sisällä vaihdella. Tiedon mukaan ruotusotamiehen nimen piti oleman Filpus, joka juontaisi luonnollisella tavalla seudulla tunnetun Filpusniemen kautta. Toisaalta on tietoa että nimi kuuluisi myös näin: Juho/Jussi (Johan) Juhonpoika Pusu. Useammankin sukututkijan ja kotiseutuhenkilön kanssa on tätä miespoloa yritetty jäljittää, mutta ei vielä toistaiseksi mitään

selkeämpää saatu varmennettua. Tarinan tiesi hyvin Itä-Aureen kirkon suntio, ken hän sitten lieneekin ollut.

Tämän tarinan rinnakkaisversion kertoi muurari Kauko Jaakkola Ikaalisten Vatulasta, Palinperäntieltä: Noin kilometrin matkan päässä Vatulan sillalta Ikaalisten kauppalan suuntaan, Anjalan rannassa (Kangon hevostila) susilauma hyökännyt Vatulan kasarmilta kauppalaan matkanneen sotilaan kimppuun. Sotilas oli urhoollisesti taistellut susia vastaan. Hän oli huitonut miekallaan kuin heinä mies, mutta kotvan kuluttua uupui hiukkasen ja niin röyhkein susi pääsi käymään kiinni ja se oli menoa se. Vain jäätynyttä verta yleensä kimalteleva miekka oli jäänyt paikalle. Vanha Vatulan väki kertoi, että samoihin aikoihin kävi susi nälissään kiinni Näkän hevosen varsaan, joka emänsä kera käyskenteli laitumella ei niinkään kaukana päätilasta. Mutta emäpä oli sisukas ja taisteli varsansa hengen puolesta ja niin ei suden auttanut muu kuin jolkotella nälkäisin vatsoin tiehensä. Vatulan harjulla aivan kylän tuntumassa, vanhan ampumaradan suunnasta uuden kentän suuntaan vaeltava voi yhä nähdä ympyriäisiä, joskin syrjiltään vakavasti sortuneita sudenkuoppia, joilla taatot ovat petoja pyytäneet.

Ahti Lindberg, Hämeenkyrön Vaivialta kertoi paikkakunnalla takavuosisikymmeninä vaikuttaneen Susi-Rissaseksi kutsutun kokeneen metsämiehen, joka oli etevä sudenpyytäjä. Eräskin hänen ampumansa isonpuoleinen, yli 40-kiloa painanut hallavaturkkinen susi on tallella ja ollut näytteillä Tampereella. Rissanen käytti tietävästi myös lippusiimaa, ja pätevänä pyyntimiehenä aina joskus tuoreen lihan tarpeessa olevalle pystyi järjestämään hirvensyrjää myöskin.

Kun huhtikuun puolivälissä 2005 viimeistelen tätä kirjoitusta illansuussa, piippaa kännykkäni ja saan viestin: ”Naapurin pellolla täällä Mynämäen Tarvaisissa eilen havaittu 3 sutta... ihan totta n. 300 m tästä pihasta. Nukutaan hyvin. Vaimo.”

**Veikko
Huuska,**

Ikaalinen

Lähteet:

Hämeenkyrön historia III, 2004;

Hämeenkyrön murrekirja, 2002;

Yrjö-Sakari Yrjö-Koskinen: Kertomus Hämeenkyrön pitäjästä, 1851;

Wilhelm Carlson: Entinen Ikalinen; historiallinen kertomus Ikalisten, Parkanon ja Kankaanpään pitäjistä, 1871;

Wilh. Carlsson [Wilhelm Carlson]: Historiallinen ja maantieteellinen kertomus Pirkkalan pitäjästä. Pitäjäkertomuksia I. Helsinki 1869;

Martti Tyrkkö: Ylöjärven historiaa 1866-1965. Tampere 1967;

Pirkkalan kuntakokouksen ptk 1877-1880. Nokian kaupunginarkisto;

Vilho Hämäläinen: Nokianvirran kosseja ja ihmissyöjäsusia. Kalastuksesta ja metsästyksestä Pirkkalassa 1800-luvun loppupuolella: teoksessa Yksilö ja yhteiskunnan muutos. Juhlakirja Viljo Rasilan täyttäessä 60 vuotta 22.1.1986. Tampereen yliopiston julkaisuja: Sarja A vol 202. Tampere 1986;

Anton Kallioniemi: Piirteitä Ikaalisten kunnan kunnallisesta elämästä (vuosilta 1867-1915). Ikaalisten kunta, 1916;

Historiallinen Sanomalehtikirjasto: <http://digi.lib.helsinki.fi> ; päivälehtiä vuosilta 1871-1885; mm.

Hämäläinen,

Porin Kaupungin Sanomia,

Suometar,

Uusi Suometar,

Finlands Allmänntidning,

Tampereen Sanomat,

Sanomia Turusta,

Suomalainen Wirallinen Lehti,

Turun Lehti,

Åbo Underrättelser,

Päivän Uutiset,

Aura;

Tunturisuden susisivut; Susi – historiaa ja tarinoita.: Nähtävissä netissä 01.03.2005; - <http://www.tunturisusi.com/index.htm> ;

Suomen viralliset tilastot ajalta 1866-1900, II/Taloudellinen tila. Keisarillisen Senaatin kirjapaino, Helsinki;

Kuvernöörien vuositilastot, tiedot tapetuista petoeläimistä: Hämeen läänin kuvernöörin vuosikertomukset 1870-1888, Kansallisarkisto;

Tilastokeskus, Helsinki. Turun ja Porin Läänin kuvernöörin vuosikertomukset 1875-1879. Tilastokeskus, Helsinki: myös mikrofilmeinä, mm. Tampereen yliopiston kirjasto & Kansallisarkisto, Helsinki;

Kirkon arkistojen mikrofilmit: Hämeenkyrön seurakunta: vuosina 1874-1880 kuolleet ja haudatut, Hämeenkyrö 4: Kansallisarkisto;

Jouko Teperi: Sudet Suomen rintamaiden ihmisten uhkana 1800-luvulla. Historiallisia tutkimuksia 101. Suomen historiallinen seura. Helsinki 1977;

Kari Kunelius: Muuta puhetta – susipuhetta Suomessa. Saarijärveläinen, puolueeton riippumaton seutukuntalehti: Saarijärven riistanhoitoyhdistyksen edustajan puheenvuoro 09.02.2005, nähtävissä netissä 12.04.2005; <http://www.saarijarvelainen.fi/uutinen.asp?ID=341>

Riku Lumiaro: Susihukkanen vai pelkkä susi? - Suomalaisten suhtautuminen suteen. Artikkel, 1998: Suomen Riista n:o 44-1998, s. 45-55. Myös nähtävänä 07.04.2005 netissä: Tunturisuden sisisivut: <http://www.tunturisusi.com/> ;

Markis Paulue: Lihvinmaan Sudet, 1823;

Erkki Pulliainen: Suomen suurpedot. 1974, Tammi, Helsinki;

Jukka Biski – Sami Kurki: Susipuhetta Suomessa. Maakunnalliset ja kansalliset odotukset ja tavoitteet susikannan hoidossa. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 3, Seinäjoki, 2005; nähtävissä 12.04.2005 netissä: www.sjoki.uta.fi/hymakes/Julkaisut/Julkaisuja3.pdf ;

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. <http://www.fktl.fi/suurpetoseuranta>

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2004. Tiedote no 194/2004.

Risto Husa: Praavin lapsensyöjäsususi – perinteen vaalija Jukka Palomäen haastattelu, Nokian Uutiset 14.05.1986;

Sakari Mykrä – Mari Pohja-Mykrä: tutkimukset aihepiiristä; Suurpetopoliitikan historia Suomessa, Turun yliopisto; lyhyt kuvaus suden asemasta Suomessa ja suomalaisessa lainsäädännössä viime vuosisatojen kuluessa: sisältyy teokseen: Jukka Biski – Sami Kurki: Susipuhetta Suomessa. 2005.

Helena Laurinsalo, Hämeenkyrö: kertonut kirjoittajalle 04.03.2005 ja 08.03.2005;

Reino Heikkilä, Sasi, Hämeenkyrö: kertonut kirjoittajalle 01.04.2005;

Veera Markkola, Mahnala, Hämeenkyrö: kertonut kirjoittajalle 01.04.2005;

Risto Ala-Kerttula, Tampere: kertonut kirjoittajalle 01.04.2005;

Ahti Lindberg, Vaivia, Hämeenkyrö: kertonut kirjoittajalle 03.04.2005;

Kauko Jaakkola, Vatula, Ikaalinen: kertonut kirjoittajalle 13.05.2005;

Keskusteluja ja meilailua, mm: Harri Helin, Ikaalinen ja Jouko Hannu, Hämeenkyrö;

lisäksi haastatteluja ja omia muistiinpanoja aiheen parista.

Lähdeviitteet:

1.) *Suomen viralliset tilastot 1866-1900*

2.) *Mykrä – Pohja-Mykrä, 2005*

3.) *Kunelius 2005.*

4.) *Mykrä – Pohja-Mykrä, 2005.*

5.) *Suomen virallinen tilasto 1876-1880*